

Tartu Riikliku ülikooli
ajaloo kateedri

Suured orjade ühistööd II-V saj. e.m.a.
Haalias ja Sitsiilias.

diplomitöö

TRi ajaloo - Kultuurikeskonna
ajaloo osak.
Ühiskondliku ülikooli
Edda-Cary Shimon.

Tartus, 1958

Sissejuhatus.

II sajandi alguses e.m.a. oli Rooma muutunud võimsaks Vahemere riigiks. Alustades VIII sajandist, mil Rooma linn rajati, kuni käsitledava perioodini, võib Rooma ajalugu iseloomustada kui sõdade ja vallutuste ajalugu. Veristes sõdades ühendas Rooma endaga Itaalia alad. Järgnes välisriikide vallutamine. Viimased sadakaksümme aastat kestnud sõjad ohtrike vastaste Kastaago ja hellenistlike idariikidega, muutsid Rooma võitmatuks suuri riigiks. Rooma oli võimas ja hiilgas, kuid välise sõja riipis peituvad sügavad sotsiaalmajanduslike kriisi algused.

Juba oma alamosole esimestest päevadest alates jagunes Rooma elanikkond kahte teravalt vastandlikku rühma - orjapidajateks ja orjadeks. „Orjapidajad ja orjad - see on esimene suur klassideks jagunemine. Esimese rühma valdused olid mitte ainult kõik tootmisvahendid - maa, tööriistad, kuni nõrgad, primitiivsed need tolle aja ka alid - tema valdused alid samuti ka inimesed.“¹⁾ Orjapidamine Rooma riigis saavutas oma kõrgpunkti

---

¹⁾ V. I. Lenin, Riigist, Tallinn 1955, lk. 8.

I sajandil e.m.a.

Rooma muutumisega maailmarüügis ei kaasunud mitte ainult tohutute rikkuste, vaid ka orjade maailma koondamine Rooma. Uute sõjakäikude plaanitses innustajaks oli soov omandada järgest suuremal arvul orje. Iga uus sõjaline valutusega kaasnes vangide müük orjuna. Sellega tegutses sõjaväe juures asuv eri ametnik - koostor. Viimane müüs vangid orjona kokkuvõttes, kes ostetud vangid toimetasid orjaturule. Suurimaks orjaturuks oli tol ajal turg Delose saar, kus tihti ühe päevaga müüdi üle 10.000 orja.²⁾ Suga alid sõjad üheks pehkimiseks orjade saamiseks allikaks.

Teiseks orjade saamise allikaks oli piraatlus. Peale Kastaago ja hellenistliku idla riikide purustamist sai piraatide tegevus viti laialdase ulatuse. See oli tingitud asjaolust, et ei alnud enam meriiki, kes oma laevastikuga alus piraatide tegevust piiratud. Ja kuna Rooma suhtus ükskõikset piraatidele, siis soodustas see viimaste tegevust veelgi.³⁾

Kolmandas allikaks oli orjade loomulik juurdekanne. Rooma riigi algperioodil oli see pehkimine orjade arvu suurenemis moodus, kuid II sajandil e.m.a. oli odavam orja osta, kui teda kodu üleskasvatada.⁴⁾

²⁾ Борохер К., Восстания рабов, л. 1924, лк. 54.

³⁾ Спринг В. С., Очерки по истории рабства Рима, М. 1938, т. I, лк. 143.

⁴⁾ Маликин П. А., Утопия рабства Рима, М. 1956, лк. 195.

Nelijandaks orjade saamise allikaks oli vabade orjastamine. Seda kuulus võlgnike orjastamine, Rooma õigus lubas prikkonnariial ka oma lapsi orjades müüa, keid seda esimes hawa.⁵⁾

H. Wallon oma töös annab statistilisi ülevaate elanike arvu kohta Rooma ajaloo eri perioodidel.⁶⁾ Vabariigi algperioodil - 476. aastal e.m.a., oli orjade ja vabade arvuline suhe ligikaudselt $\frac{1}{8}$ või isegi $\frac{1}{6}$. Rooma kujutas sel perioodil endast väikeriiki; kuna seda puti vähe, oli orjade juundusol minimalne. Sellega on selitatav ka vabade suure arvuline ilkaal. Teise Pünnia sõja ajaks oli Rooma riigi (Itaalia alad kuni Alpideni) elanikkonna arv 8.114.534. Teatud Polübiosi andmetel näitab H. Wallon, et niist vabu oli 2.665.804.⁷⁾ Massilist andsid orjeka tein ja kolmas Pünnia sõda. S. Sergejevi andmetel peale kolmandat Pünnia sõda veti näitab Kastaagost Rooma 60.000 orja, kelledest enamus müüdi Rooma linna orjapidajatele. Keid peale Kastaago sõdis Rooma uut teist arvukati vastastega. Nud omakorral täiendasid orjade kontingenti. Kahjuks puuduvad andmed orjade ja vabade arvulisest suhtest vabariigi lõpul, keid arvestades orjade suhtelise ilkaalu summmist ulruval perioodil, võib arvata, et orjade arvuline hulk on summmunud

⁵⁾ Машкин, с.к 195.

⁶⁾ Валлон Анри, История рабства в античном мире, М. 1941, с. 311-320.

⁷⁾ Сата, с.к 313, 319.

⁸⁾ Сопрув, с.к 142.

uulgi. Seda tunnistab ka Seneca vihes oma töös. Ja rõõgib, et kord tuli senatis ametusle küsimus viinva riituse mäi-ramisest vabadele ning orjadele. See küsimus jäi lahenda-mata, ~~st~~ vabadele viinvalt riitatud orjad näivad oma arvulist ülikaalu vabadele ja saavad suga teadlikkus oma jäest.⁹⁾

Juridiliselt oli oru oma isanda täielik omand. Teda võis peksuda, müüa, kinkida, surmata oma seovi järgi. Rän-gad karistatud ja orja tapmine oli Rooma riigis tavalisiks nähtusiks. Orjale ei antud isegi nime. Tavaliselt orje nimetati kas peenake nime, või maa nime järgi, kus orj pännes. Orjal puudus perekond.

.... Orje ei peetud inimteks; need ei peetud mitte ainult keelamiks. Vaid isegi mitte inimteks.¹⁰⁾

Kuna orja oli alati võimalik asendada uuega, siis orja omanikke ei huvitanud niivõrd orja elu plaks, kui tema poolt tehtav töö hulke. Orjade tööjõudu püüti võimalikult maksimaalselt ära kasutada. Antiik-antortelt on ilmunud uida töid orjade tööjõu odavamaks ja maksimaalse kasutamise kohta. Nii näitab Varro ja Cato oma traktatides sel tumal annavad täpsid ja asjalikke juhtrööu orjade riituse, toidu, elamata jms. osas, mis tulnud orjades töö uulgi odavamaks.¹¹⁾

⁹⁾ Tõlked, lk 53.

¹⁰⁾ V. J. Zinin, Rõõgib, lk. 12.

¹¹⁾ Maunike, lk. 196.

Orijad kuulusid kas riigile või orjapidajale. Riigiojad teglesid lähikonnade töödega. Tähtselt kasutati riigioje vaujuktmet ja tude hooldajatena ning kavandustes. Nsist n.d. privilegumituel grupp orje töötasid vangivalvuritena, väikste ametnikena, saunamustena, templituhtena jne.¹²⁾

Orijapidaja valdus alusel orjad jagunesid maajadeks (familia rustica) ja linnaorjadeks (familia urbana).

Suurmaapidajate latifundiumides kasutati maniliselt orjade tööd. Maajade alused raske ühijõukäiva töö ning puuduliku toitumise tõttu oli vähakannatamatu. Kuna põllutöödel kasutati orjade au ali väga suus, millest tingituna valvamise runde järel ali raskendatud, siis nuditi nad ahelaste ja jalaraudadesse. See teigi orjade töö veelgi piinarikkamaks.

Peal põllutööde kasutati orje hulgahiliselt ka väinamajandustes. Iriti raske ali kargaste alused. Kuna puudus vähemgi hooldus orjade kargastelest, siis alid nad sunnitud ülalpidamist otsima teisalt. Nad kogunesid rüütsalade ja rüüstide ühijõukäivad, sageli põgenike mägedes ja toitusid majandust, jummikatsel ning mutoleomadest.¹³⁾

Kõrgem si olvad alused ka linnaorjadel.

¹²⁾ Баннон, lk. 321-322.

¹³⁾ Стокер, lk. 60-62.

Enamus meist keelitsen pünnaku ning pünnaise muga-
vaste ust. Palju tarvitati orje ka kätöökeedades.

Priiviliguitud gruppi moodustasid orjad, kes töötasid lastekasvatajatena, kunstnikuna, arstidena jne.¹⁴⁾

Kõige raskem ali orjade alukord kaevandustes ning kivimündades. Orja eluiga sel tööalal valitses eba-
inimlikult raske töötingimuste tõttu ali väga lühike.

Alates III sajandist s.m.a. hakati orje laialdaselt
kasutama gladiatoritena. Gladiatoriteks valiti
orjadest kõige tugevamad ja osavamad. Neid kasvatati
erilistes gladiatori koolides. Karmi rüüsimisingimus-
tus episoodid nad võttud rüüadega, et hiljem aru-
vastast kiirelt ja "karmilt" tappa.¹⁵⁾

Eba-inimlikud elutingimused, raske, ühejõu kätöö-
töö ja metsikud kasistused - kõik see sundis orje mit-
lime vabavennuse, praamala tulevikule. Iika rohkem
sajandid orjade põlvkonnid, vandenõud ekspluaatorite
vaste. Iika enam teavus khami võitlus rõhujate ja
rõhutute vahel. Tõga päevaga kasvav rõhutute viha ja
protest lüüdis vähenduse orjade ühtsusele laikus, mis
sai alguse Siitsiilia orjade ühtsusest ja lõppes
suum orjade ühtsusega Spartaalse juhtimisel.

Ka rõhujate eneli kas valitsesid vastaklood.
Nud aliid vastaklood rehabiliteeriti ja ratsaniku vahel.

¹⁴⁾ Муминов А. В., Справочник по истории, № 1936, № 22.

¹⁵⁾ Самар, № 13.

kollektiivide - senaatoritele kuulus poliitiline ülemus, kuid raharikked, kes esindasid kaupmehi ja liigkasuütjaid, võitlesid oma mõjuvõimu säilitamiseks just riigi. See oli võitlus võimu pärast. Kuna ta oli klassi - tõrje vastudolu, siis sugu mitte antagonistlik.

"ja" sajandi roma. iseloomustab jooksul Roomas on suurmaapidamiste - latifundiümide laiendamine. Kuid ühaugelt suurmaapidamise areamisega toimub väikemaapidajate laostumine. See toimus mitmesugustel põhjustel. Ühtes pehmitas laostavaid tegurid oli riigide töö suures suhtelise oadavus võrreldes vabade tööga. Teistes põhjustas väikemaapidajate laostumist provintsiidest sissevõetav oadav viiki. Kui Itaalias viigja kasvatamine ei olnud enam kasulik, spetsialiseeritud suurmaapidamised imbu tehnoloogiliste kultuuride - õlipuude, viinamarja, kasvatamisel. Kuid väikemaapidajal püüdesid sellis kapital ja vahendid. Laostavalt mõjusid väikemaapidajatele ka sõjad. Ajal, mil talupoeg võitles võõrsil, laostus kodus ta majapidamine ja perekond sattus liigkasuütjate võimu alla. Samuti võrreldes sõdurislu talupoja tootvast tööst ja mõjus moraalselt laostavalt. Itaalia temitocriumil sõjandred mõjusid viiti laostavalt väikemaapidajatele. Nii näitas, kui Punnia sõdade ajal tungis Hannibal Kesk- ja Lõuna - Itaaliasse, said need alad väga tugevalt kannatada. Sealne pillud munita-

sid kõrbedeks, külad ahurvaumiks, väga palju inimisi lan-
gus lahinguis või suvi epidemiaalset ja nälga. Kodanike
aru mis rajoonides vähenus 20% võna. Kuna osa Kori- ja
Lõuna-Itaalia alasid alid Hannibali toetanud, siis
peale viimase lahkest alustasid Rooma väed kaunist-
espeditsiooni. Kõige selle tulemusena rüüstati (epi-
kult) paljud ennm jõural järgel olnud Itaalia rajoonid.¹⁶⁾

Kui Rooma riigi algsuureõidil ali kõigil kodanikele õigus
kasutada ager publicust, siis II sajandi lõpul i.m.a.
ali alukord täiesti muutunud. Suurem osa ager publicust
ali selleks ajaks kasutatud rikkaste maomanike poolt. Üks-
teisega konkureerivad suurmaomanikud järgest teistsid
renti ja sundisid sel teel väikemaapidajaid loobuma
maast. Suurmaapidajad muutusid pikkamööda ager
publicuse täielikks omanikk. Orjade odav töö suub
maatustunud talupidajad maalt välja. Maatustunud talupe-
jad on sunnitud siirduma tööotsinguile linnades. Kuid
ka linnades kasutati peamiselt orjade tööjõudu. Iuli-
leppida juhustlike tööde ja riigi tootmisega. Aisclanimit
linnades võimaldasid just rikkaste ja riigi poolt toesta-
tavate liivajagamineid sobustuste, stenderite jms. puhul
ollus sunnitud otsema kergemad aiscclanimit võimalust ja
slatudes rikkaste armust, võrduks sunnigire talupidaj

¹⁶⁾ Lepuit, lk 150.

tootvast tööst. Tunnust sai lumpenproletariaatide deüüsiiga
„panem et circenses“ (luba ja tsirkust).¹⁷⁾ K. Marx kirjutas, et
„... rooma proletariaat elas ühiskonna kuld, kuna täna-
päeva ühiskond elas proletariaadi kuld.“¹⁸⁾

Väga tavad alid vastoolud Rooma ja uute provint-
side vahel. See oli vastolu kodanike ja mittekodanike
vahel. Vallutatud provintside rahvas saavles suurte maks-
ude ja õiguste alukona tõttu. Igal aastal saadeti
provintsi uus prokonsul või propretor, kelle peamiseks us-
märgiks oli provintsiit saadavatest maksudest rikastu-
mine. Provintside elanikkond sügavalt vihkas oma orja-
tajaid romlasi ja oli valmis igal sobival momendil
alustama võitlemist vabanemiseks.

Kuid kuidas ka si teavenunud vastoolud senaa-
torite ja retanike, kodanike ja mittekodanike, väike-
maapidajate ja suurmaapidajate vahel, jäi Rooma
ühiskonna peamiseks vastualuks kaks antagomis-
like klassi - orjade ja orjapidajate vaheline võitlus.

---

¹⁷⁾ Коварев С. А., История Рима, л. 1948, лк. 329.

¹⁸⁾ K. Marx, Louis Bonaparte'i kakussatistlikus ühiskonnas, Tallinn 1952,
lk. 4. (K. Marx tsirkust sin Sismondil).

Ipratinn

Allikad ja kirjandus tema kohta.

Vana-Roomas peeti orjade ülestõuse häbistavaks ja alandavaks nähtuseks. Sellele vastavalt püüdsid antiikautorid oma töös orjade liikumistest kas lihtsalt mööda minna või hoopis vaikida. Sellist on osaliselt tingitud ka antud töö kohta käivate allikmaterjalide vähesus. Ja kuna antiikautorid ise kuulusid orjapidajate klassi, siis tõlgitsenud nad sündmusi ka vastavalt oma klassikuuluvusele. Orjade ülestõuse ei käsitle nad rõhutatud klassi vabadusvõitlusena, vaid mässudena täis julmuse ning vägivalda. Sestõttu tuleb ka allikmaterjalidest suhtuda kriitiliselt.

I ja II Sitsiilia orjade ülestõusude kohta on järelevalviseks allikmaterjaliks Sitsiilia Diodorase tekstid. Kuna tema tööd on kreekakelses, siis töö kirjutamisel on kasutatud A. V. Mišulin'i töös tõlgitud allikmaterjalid. ¹⁾ Caesar ja Augustuse kaasajalane Sitsiilia Diodoras on tuntud mih oma 40. raamatust koosneva sarja „Ajalooline raamatukogu“ kaudu.

---

¹⁾ Мишурин А. В., Спартаковское восстание, М. 1936.

Sitsiilia Diodoros on pärit Tauromeniumi linnast Sitsiiliast ja suga hästi tuttav alukonaga Sitsiilias. Valitsva klami esindajana tunneb ta muidugi viha ja antipaatiat orjade ülestõusude vastu, kuid ta on summitud tunnistama, et nende põhjuseks oli orjade talumatult reink alukorrel. Kuna Sitsiilia Diodoros oma töös kasutab juuri isiklike tähtlipanute ja vanamusti jutustuste muini mitte säilinud vanimate ajalooliste töid, on ta eriti väärtuslik.

Mis puutub Spartaani ülestõusu, siis antiikautorid tunnistasid liikumise võimsust ja tähtsust, ei nimetanud seda isegi mitte ülestõusuks, vaid „sojaks orjadega“ (hellum sõnole). Sellega on nad teatud määral näidanud orjade ülestõusude suurt ulatust ja ka hirmu orjade us.

Ajaliselt kõige lähemal Spartaani ülestõusule alid Sallustiuuse tööd, kuid kahjuks on neist säilinud vaid vähesed fragmendid. Põhimõtte materjal asub Plutarkose ja Appianase töös.

Appianase kirjutas puicodil, mil Rooma riik oli oma kuulsuse ja territoriaalse vägevuse tipul. Selle puicodi antiikkirjanduse ilucomustavaks jaoonks oli Rooma võimsuse ja vägevuse ülistamine. Nii ütles Appianase, et tema ülsandeks on „roomlaste vaprust ülistamine.“²⁾

---

²⁾ Абастренкова О. И., Анниак и его «Римская история», Вестник древней истории, 1950, № 2, лк. 255.

Appianos on oma 24. raamatust koosneva „Rooma ajaloo“ allikmaterjalidena kasutanud paljude antiikautorite töid. Kuuld kuna ta ei kasutanud dokumentaalsid materjale, vaid töide kopeeritud ning ümberjutustusi, siis on niisugused tingitud ka ta töös erinevad hulgalised vead. Kuna Appianos oma poolt kasutatud allikmaterjalidele ei viita, siis on tänapäeva ajaloolastel nende kohta rida erinevaid arvamusid. A. A. Motus väidab oma artiklis, et Appianose töide allikmaterjalidena on olnud Sallustiusse ning Titus Liiviusse töid, mida on kasutatud hoolitult.³⁾ V. N. Djakov ja N. M. Nikolskii oma töös viitavad sellele, et Appianos on teetanud Polübioside, Sallustiuside ning Titus Liiviuside.⁴⁾ Kuuld hoolimata kõigist vigadest annab Appianose „Rooma ajalugu“, just tänu mitmekülgsele allikmaterjalile, mitmesugset ülevaate Spartaalse ülestõusust.

Kõrgelt hinduvad Appianose töid marksismi-leninismi klassikeel. Marx kirjutas oma kirjas Engelsile: „Ohtuti ma lugemis puhul Appianose koduseid Roomas kirjutatud originaali. Übiga ja raamat.“⁵⁾

Sallustius oma töös „Ajalugu“ annab ülevaate Spartaalse ülestõusust. Tema töö on huvitav just autõttu,

³⁾ Момыч А. А., О жанровых вопросах истории Спартака, Вестник древней истории, 1957, № 3, лк 161-165.

⁴⁾ История древнего мира, под ред. В. Н. Дьякова и Н. М. Никольского, М. 1952, лк 432.

⁵⁾ К. Маркс, Труды Маркса и 27 февраля 1861 г. К Марксу и Ф. Энгельсу, Избранные письма, М. 1953, лк 121.

et ei ole vajatud klamivõitluse almasoleu Roomas. Sallustius näital mil Rooma ajalugu lõputute tiitide ahelana plüri ja aristokraatia vahel.⁶⁾

Plutarkos kuulub imperiumi aegsete ajaloolaste - biograafide hulka. Ta Rooma ajalugu otseselt ei kirjeldi, kuid teab oma tööde illustreerimiseks hulgaliselt ajaloolisi fakte. Kuna ta tihti satub pisirajade ja anekdootide rappa, siis tuleb temast suhtuda heelika kriitikaga.

Mis puutub kodanlikum ajaloolastesse, kes on käitlenud antiikajaloo sündmusi, siis püüavad viimased rajade liikumise keirimisest kergelt üle minna. Selline suhtumine rajade ülestõusule tuleneb sellest, et need ei püta ajalugu edasiviivates tegurites. Kodanlikud ajaloolased näevad rõhutatud võitluses veel ajaloo pidurdajad, normaalse sündmuse käigu rikkujad. Selleomulik on see, et kodanlikus ajalookirjanduses ei ole rajade ülestõusule pühendatud ühtegi monograafiat.

Kuna väliskirjandus ole kättesaamatu, siis ainsate kodanlike autoritena on töö kirjutamisel kasutatud Henri Walloni monograafiat rajandusest, Th. Ullmanni seni tööd Rooma ajaloost ja K. Büchleri rajade

---

⁶⁾ Tronski J. M., Antikkirjanduse ajalugu, Tallinn 1949, lk 409.

üllestõusu käsitlevat teost.⁷⁾

H. Walloni tööle annab hinnangu töö ühesnes A. V. Lušulin, kes iluloomustal H. Walloni 19. sajandi kujuakimundate aastate liberaalse kodanluse viimse põlvkonna esindajana. „Kogu töö oli allutatud kl-
lile - iga kodanlase jaoks lihtsa mõtte kinnitamisele, et õigus antiikajal, nagu ka feodalismi epohhil, on halb, kuna palgatai kapitalismi ajal - töeline vabadus.“⁸⁾ Töö on väga üksikasjaline, palju fakte ja arvulisi andmeid. Oigade ülestõusudele on pühenda-
tud ka üi peatükk.

Th. Mommseni töö Rooma ajaloost ilmus aasta-
tel 1854-1856, perioodil, mil Saksamaal valitsesid
riigi ühendamise mõlud. See on avaldanud tuge-
vat mõju Th. Mommsenile. Tä modernisariides Rooma
ajalugu näigi ka seal ühikumis tendents. Keislati-
dajat näigi ta Caesaris.⁹⁾ Mis puutub oigade üles-
tõusudeni, siis need vaadeldakse kui tähtsustuid
märke. Spastaus on Th. Mommseni töös kujutatud
suure rõõvli pealikkuna.

Sitsiilia oigade I ülestõuse käsitleb K. Bücher.
Töö on laialdam ja varustatud rohke illustre-
riiva materjaliga.

⁷⁾ Bannoch Angh, Uemopua padevka l. kinnuskeu uempe. N. 1941.

Моммзен III, Уемопua Рума, т. II, N. 1937. Биохер К. Вемматунд
падев. N. 1924.

⁸⁾ Bannoch, lk. 4.

⁹⁾ B. H. Дзелов и Н. М. Хукеноскми, lk. 433.

Põhjaliku murangu tõel suhtumise ajalooliste sünd-
muste käsitlemisel, eriti klassivõitluse ajalukku marksis-
mi-leninismi klassikute tööd. Marksismi-leninismi
klassikute poolt näidati revolutsioonilisi rahvaliku-
misi ajalugu edasivõiva jõuna. Tänu sellele omal
nõukogude ajalookirjandus õige suhtumise õjade
ülestõusudesse. Nõukogude ajaloolaste eluvisits said
Fr. Engelsi sõnad: „Kogu ajalugu on tarvis hakata
uunima uuesti.“¹⁰⁾

Suunimad tööd õjade ülestõusude alal kuuluvad
A. V. Mišulinile. Ja 1936. aastal ilmunud kahe töös
esmakordselt põhjalikult ja õieti vaadeldakse vanaja
õjade liikumisi, kusjuures erilist tähelepanu on pööra-
tud Spartaanuse ülestõusule.¹¹⁾ Eriti väärtuslik on A. V. Mi-
šulini töö „Спартакское восстание“, kuna selles on antud
tõlgetuna antikvaarsete tekstide õjade ülestõusude
kohta. Hiljem on ilmunud A. V. Mišulinilt veel mitu
artiklit õjade ülestõusude kohta, kuid need võrre-
des ulpoelmainitud töödega midagi uut juur-
de ei anna. Töö kirjutamisel on kasutatud ka
1950. aastal ilmunud populaarstadeusliku tööd
Spartaanuse ülestõusu kohta.¹²⁾

¹⁰⁾ Ф. Энгельс, Письмо к Фрому, 21-22 сентября 1890. года, К. Маркс
и Ф. Энгельс, Избранные сочинения, т. II, 1949, стр. 466.

¹¹⁾ Мишутин А. В., Революция рабов и падение Римской республики.
М. 1936, изд. Третье. Мишутин А. В., Спартакское восстание, М. 1936.

¹²⁾ Мишутин А. В., Спартак, М. 1950.

Töö kirjutamisel on kasutatud A. P. Djakonovi, S. J. Kovaljovi ning A. A. Motase ülestõusude monoloogilisi andmeid käsitlevaid artikleid.¹³⁾ Kuna antiikantorit poolt antud monoloogilised andmed olid tihti puudulikud ning vastuolulised, oli ajaloolaste seas aastate jooksul tekkinud üldiselt erinevad arvamusi ülestõusude monoloogiliste raamide suhtes.

Nüüd neokogude ajaloolased A. P. Djakonov, S. J. Kovaljov ning A. A. Motas on need küsimused allamaterjalide täpse tõlgendamise ja võrdlemise teel lahendanud.

Töö kirjutamisel arvesse võetud kaasa S. A. Žebeljovi ning S. J. Kovaljovi töö II ja I sajandi e. m. a. Ajaloo ülestõusudest.¹⁴⁾ Selles artiklis ei ole tähtsad rõhitud küsimused ülestõusu käigu kohta, kei just ülestõusu ettevalmistamist, programmi, strateegiat, poliitilisi eesmärgi ning kaotuse põhjusi käsitlet osa.

Sitsiilia ajaloo I ja II ülestõusude en põhikandatud A. B. Ratnui artiklid.¹⁵⁾ Lühike hinnata on see osa artiklist, mis analüüsib mõninga ülestõusu sarnasid jooni.

Töö kirjutamisel on kasutatud ka A. B. Ratnui teist artiklit, mis käsitleb Spartaalse armee erinevusi

¹³⁾ Дьяконов А. П., «Хронология первого восстания падоб в Восточной Азии», «Восточная древняя история», 1940, № 3, 4. Ковалев С. И., «К вопросу о датировке первого восстания Спартака», «Восточная древняя история», 1956, № 2.

¹⁴⁾ Медвин С. А. и Ковалев С. И., «Восточные восстания падоб II-I в. до н. э. в Риме», «Сборник из истории административной истории», М. 1934.

¹⁵⁾ Рагнур А. Б., «Восстание падоб в Восточной Азии во второй половине II века до н. э.», «История древней Карфагена - Римского государства», 1954, т. IV, стр. 4.

lahkelisid.¹⁶⁾ Oma artiklis liinab A. B. Ratner ümber Th. Momm-
seni ja A. V. Meisulini siin kohad lahkumise põhjuse kohta.

A. V. Meisulini poolt kirjutatud populaartraktatiks
teos Spartaanse ülestõusu kohta ei ole jäinud viimases.
1956. aastal ilmuv P. Kozlovskilt populaartraktatiks teos
Spartaanse kohta.¹⁷⁾

Suurele osale juhtide Spartaansel on pühendatud ka
rida ilukirjanduslikke töid. Kuid tuntum ning popu-
laarsim on Raffaele Giovagnoli „Spartaans“. Teos kirja-
tanud on püüdnud kinni pidada ajaloolisest faktidest.
Kuid kuna teos on ilukirjanduslik, on rida tõsiolude
muutmisi. Nii näitas näidata vastuleid Spartaanse
ja teiste juhtide vahel kui armistungi, räägitakse Cati-
lina ja Spartaanse vahelist sidumist ning Spartaanse
armastust Julia keiser vastu jne. Kuid vaatamata
ulpoel näidatud puudustele annab R. Giovagnoli romaan
hea pildi Rooma kolmest ilust.

Spartaanse keha ei ole inspireerinud ainult kirja-
nikke, vaid ka 1919. aastal Saksamaal töötav röö-
velsiooniline partei võttis omaks Spartaanse nime.
Lühis kirjutas, et „... nimetus „Spartaansed“, mille
on võtnud nüüd endale Saksamaa kommunistid —

---

¹⁶⁾ Ратнер А. Б., к вопросу о причинах разложения в армии спартаков, *Жизнь замески Кюрило-Филевского удмуртского общества*, 1948, т. III, вып. 1.

¹⁷⁾ Карпичевский П. О., Восстание спартаков, М. 1956.

See airus sama parti, kes tööpoolust võitleb kapitalismi
ikka vastu, - selle nimetus on nad võtnud illepärest,
et Spartacus oli ühe kõige suurema, ligi kaks tuhat
aastat tagasi toimunud orjade ülestõusu üks kõige
silmapaistvamaid kangulasi.¹⁸⁾

Peal nimetama veel, et Nõukogu kaudu töö-
tal spordiking, Spartak.

Üldiselt peab veel mainima, et matšjalid diplo-
mitöö kirjutanisiks oli jüisavalt. Matšjal I ja
II Sitsiilia orjade ülestõusu kohta oli võrdlemisi
väike, samuti on väga vähe andmeid vaadeldaval
peivodil toimunud teiste väärsimate ülestõusude kch-
ta. Suure orjade ülestõusu kohta, mis toimus Spar-
tacuse juhtimisel, on kõige rikkalikult and-
meid.

---

¹⁸⁾ V. J. Lenin, Riigist, lk. 14.

II pantlukk.

II sajandi e.m.a. orjade ülestõusud.

Orjade ülestõusude ajalugu algab Rooma asutamisega. Võitlus orjanduslike ühiskonna kahe põhiklassi - orjade ja orjapidajate vahel kestis selle formatiooni lõpuni. Varasematel aegadel, mil puudusid suurmaapidamised ning orje oli suhteliselt vähe, möödasid need kokkupõrked tähtsusetult. Orjad tegutsesid tol ajal eraldatult ning salaja. Kuid alates II sajandi e.m.a. erimesest poolst tekkis suurmaapidamine kogu ning Orjade massiline keeldumine Itaalias, tekkivad ülestõusud, millest võtavad osa sajad ja tuhanded orjad.

Esimene selliseks suumaks Orjade vägastamiseks oli 199. aastal e.m.a. Rooma lähedal Setia linnas toimunud orjade ülestõus. Setia linnas asus pagu Kartago ülikatset pantvangi oma suurvõlga orjadest turijakonnaga. Kartago laste orjad olid enamuses pärit Aafrika suguharudest. Kui neil tekkis mõte ülestõusust, tõmbasid nad oma plaanidega kaasa ka pagu kohaliku orje, kes olid enamuses Aafrika suguharudest. Vandenõulased pühendasid oma plaanidele ka tiste linnade (Circeii jt.) orje,

mille tulemusena tekkis laialdane vandenõulaste orga-
nisatsioon. Vandenõu keskus asus Setia linnas. Määrati kind-
laks ülestõusu päev. Setia linnas alustati suurt pidev rah-
valike mängude ning teatrifestiivalidega, mille pidiid kogu
tuhma kõik ümbrikandsete linnade elanikud. Sel ajal,
mil elanike tähelepanu oli kõvale tõmmatud juoga, pidi-
gi ülestõusu alustama. Erimus järjekorras oli plaanis
et nähtud valmistada Setia linna keskus ning kindlustu-
sed. Ülestõusu plaan oli hästi läbi mõeldud, kuid ei õn-
nestunud rutuise tõttu. Vandenõulaste keskel leides kahe
rutturit, kes teatasid et valmistatavast ülestõusust Roo-
ma proktor Lucius Crassus Lentulusile. Teade ülestõusust
tekitas orjapidajate seas suurt hirmu. Senat andis Lentu-
lusile erakordsed volitused, et hämmalt orvid õiendada vande-
nõulastega. Lentulus kogus kiirelt kahe tuhanda rühmisi ar-
me ning saabus Setiase. Koos vandenõu juhtidega oli
vangistatud ning hävitati üle kahe tuhanda orja. Seejärel
oli ülestõus juba enne puhumist summutatud. Kuid sel-
lega asi veel ei lõppenud. Vauvalt oli Lentulus jõud-
nud Rooma tagasi pöörduda, kui tuli teada uuest
ülestõusust. Kiirelt ennustus viiesajal orjal arutõenda-
mise ajal pigemda ning nüüd need alid organisu-
ritud ülestõusu Praenestes. Lentulus saabus kiirelt tagasi
ja summutas ülestõusu. Ohtlikum kõigest oli see, et
itaalia orjad alid tegevused käsikõs Kastagalaste orja-
diga. See näitas orjapidajatele kerditavaid sidemete

tekimist.¹⁾

Teine suurim ülestõus algas kolm aastat hiljem - 196. aastal e.m.a. Etrurias. Viimane oli üks suurimaid Itaalia suurmaapidamisi alasid ja seega oli see koondatud ka väga palju orje. Puhkenud ülestõus võeti väga laia ulatuse, ülestõusnud mehed kesid tõelised värsaljad ja oli karta Etruria lahulõimist Roomast. Ülestõusu suurust näitab ka see, et ülestõusu summutamiseks tuli kohale saata praetor Mamilius Acilius Glabrio koos terve legiooni sõduritega. Ülestõus purustati karmilt - vangid löödi risti või saadeti juuh karistati tagasi oma endistele isandatele.²⁾

192. aastast e.m.a. kuni 182. aastani e.m.a. s.o. kümme aasta kestel, toimuvad pidevad orjade rahutused Liguuria-Haalia, Apuurias jt. kohtades. Rooma senat oli selle aja kestel sunnitud seadma ühe kristus ekspeditsiooni tui järel, et rahutusi summutada. Üldriuglina toimusid orjade ülestõusud suurmaapidamise rajoonides, kuhu oli koondatud massiliselt orje.

185. aastal e.m.a. Apuulia orjad-karjased alustasid ülestõusu. Apuulia suurmaapidajad vajasid hulgaliselt orjade tööjõudu ja karjastus ostisid nad just sõjakuid ning vastapidavatel illüürilasi. Et nad alusid võimalised

¹⁾ Leprieu, lk 154.

²⁾ B. H. Дьяков и и. и. Никоневский, lk. 569-570.

Kaitma kaaja sooviti ning mitseloomade ust, varustati
nend uuladega. Viimane ajaolu suurendas puukind
ülstõusu võimsust. ~~Tekk~~ ülestõusust võttis osa
nii võrd palju oija, et Rooma võimudel tekkis ülestõusu
summutamisel tõsisid raskusi. Praetor Lucius Postumius
tänu sõjalisele ulkaaluleõnnustis lõpuks siiski ülestõus
purustada. 7000 ülestõusust esavõetud oija mõisteti surma.
Kuid keegi esavõetjaid karistada ei teudetud, sest osa
pegius mägedes. 7000 oija surmanime tõi kaasa suu-
ru majandusliku kahju, kuid selliste vahenditega püüti
hinnutada teisi hoidama ülestõusust. ³⁾

Nägime, et II sajandi e.m.a. viimisel poolel haasati
oijade ülestõusust järgist uusi ja laiemaid staalia
allasid, oijade vastupanulikumine muutub julgemaks
ning võimsamaks. Kuid kui need ülestõusud omaid
võel kehakum ning üstisest esaldatud isloomu, siis
II sajandi e.m.a. lüüse poole ülestõusud haasavad
juba tervid provintse ning ühvardavad minna ikk üldi-
teks oijade revolutsiooniks. Sellistes suustes ülestõu-
sudes alid Sitsiilia oijade ülestõusud.

Oijandus alid Sitsiilias alnud väga kaua. Enne Punnia
sõdu alid seal pummitsenuel kartagellised ning
kikklassed. Kui Punnia sõdade tagajärjel Sitsiilia lii-
datase Rooma külge, saavad uutis pummitses Rooma

³⁾ B. H. Дельков и Н. М. Хуковский, lk 570.

ülika - ratsanikud. Viijaka pinnase ning mõelduka klii-
 maga Sitsiilia muutus varsti Itaalia viijaidaks. Sitsiilia
 vahitewaks majapidamisvormiks olid suusmaapidajate
 latifundiumid. Töötajajaks kasutati tehotute hulladema
 sissuvestud orje. Orjade elukord saawil oli isakordselt
 raske. Kuigi orjade raske elukord oli orjanduslikus Roo-
 mas normaalses nähtuses, pidiid siiski vahitewate klassi-
 de vundajad tunnustama, et Sitsiilia orjade eluolukorras
 väga suur. Nii meil plaanime alikaks Sitsiilia ülestõu-
 sude kohta Sitsiilia Diodeoras on summitud rääkima
 orjade talumatult raskest elukorras Sitsiilia, mis võib
 vüia „himsatub ülestõusudele.“⁴⁾ Orjade elukord oli raske
 mitte ainult ülijõukäiva töö tõttu, vaid mil oli juendus
 kasöögist, riistuseemist ja muust sarnasest. Et elatuda, tuli
 orjadel tihti tegelda teerööwija vargustega. Sitsiilia tükki-
 sid terved turööwlika salgad, kes rööwitiid ja tapetiid tu-
 käärijaid, tungisid üksteis kohtades esitewasite majadesse
 jne. Diodeoras kirjutab, et üksikud läinud paas pool-
 paljast orja Enna linnast oma isanda Demophiluse
 juurde rüüklid palama. Viimane pikemalt orjadega rääki-
 mata tatas, et kas Sitsiilia tükäärijad on alasti, et nad
 ei warusta mid, kel pole rüüklid, ja kääri orje piitsuta-
 da.⁵⁾

⁴⁾ Митинский, Спартакосские восстания, стр 209.

⁵⁾ Коварин С. С. и Умарман В. М., Очерки истории культуры
 Рима, М. 1956, стр 112.

Justiitsiilia oli kaotatud sõjaluust, Kõnalaagedusest. Rooma püüdnud olid võimendada võitlusis röövlisalkadega. Kui tabati mõni röövlisalk, anti selle liikmed karistamatult tagasi endisele omanikule. See tulenes sellest, et püüdnud sõltusid tuguvast saanud vahetuvalt jõust orjapidajast - ratsanikust. Et mitte sattuda viimastega konflikti, ei rikunud karistustega nende tööjõudu - orje.

Sitsiilia Diodoros kirjutas: „Peale Punia sõja lõppu sitsiillaste orjad arvusid kuuksümne aasta jooksul igati hästi, aga siis puhkes sõda orjadega järgmistel põhjustel. Pika aja kestel rikastudes ja omandades suuri varandusi, sitsiillased otsisid hulgaliselt orje... .. Isandad... võtku hoolitsesid nende toidu ja riitustest. Supärsust elatus suuri osa orje röövimisest ning trinus masiniliselt tapmis...“⁶⁾

Sitsiilia väikemaajajate olukord ei olnud orjade omast. K. Marx ühis oma artiklis annab värvika pildi Sitsiilia tollaegsest olukordest. Ta kirjutas: „Roomlaste töötasid ümber Sitsiilia maad arvutati orjade salkade abil, et toita Sitsiilia riisuga tootmise hõlpsa lumpenproletariaati. Selleks otstarbeks nad mitte ainult ei muutnud orjadeks saanud elanikke, vaid vedasid sinna orje ka kõigist oma teistest valdustest....

---

⁶⁾ Мушкетер, Спартак и другие боестражи, стр. 204.

... Marsude kogujad halastamatult müüsid erijusse vasaatid vabu talapöegi (muda lapsi või need iselendid) sel puhul, kui nad ei saanud maksta nilt müütud laastavaid maksse.⁷⁾

Eelasi kirjutas K. Marx: „... Sitsiilia puhmisid teatud aja jooksul ühistõusud, milledest sageli päriselanikud ja saanud vutud orjad tegutsesid käsikäes.“⁸⁾

Si Sitsiilia orjade ühistõusu algusaasta kohta valitud ajaloolaste seas erinevad arvamusel. Kui viitakse loob Th. Mommseni algusaastaks 135. aastat, A. V. Muidin, V. S. Sengjiv - 137. aastat ja K. Bücher 143. aastat e.m.a. Selle probleemi lahendas A. P. Djakonov, kes allikmaterjalide põhjaliku analüüsi tule tugi kindlaks, et ühistõusu algusaasta oli 138. aasta e.m.a.⁹⁾

Ühistõus sai alguse Enna suurmaapidaja Damophiluse orjade keskel tekkinud vandenõust. Damophilus ja Megallista naine, käitusid oma orjadega erakordselt jehmalt. Seda tunnistab ka Sitsiilia Diodoros: „Enna linnas elas keegi Damophilus, igati rikas ja kõrge inimene. Ta käitus erakordselt ebainimlikult oma orjadega; ta naine Megallia oma ebainimlikuse ja julma suhtumise poolest orjadega oli täiesti mehe vääriline.“¹⁰⁾

Damophiluse orjad, kes ei suutnud enam taluda üljänukäivat tööd ja metsikuid karistusi, otsustasid alustada ühistõusu. Ühistõusule ulmus ettevalmistus-

⁷⁾ K. Маркс, Служение и Служеничество, К. Маркс и Ф. Энгельс, Сочинения, т. XII, з. II, стр. 54-55.

⁸⁾ Samas, lk. 55.

⁹⁾ Дзяконов, lk 63 j.j.

¹⁰⁾ Муньин, Справочник о восточной истории, lk 205.

puccid vandinõu näol. Suurt osa selles mängis üks
Süüria päritoluga vii Eurus. Ta oli oma kedumal olnud
paustriks, ning omas imitaja kuulsust. Scovikonal
võis ta suurt paisata sõidumid ja luki, „jumalad“
kumbatasid talle ühes impärsiid arju ning suurt või-
me tulevikus.¹¹⁾ A. B. Ratnu avatas rääkis Eurus oma suu-
rust tulevikust neppurest, et ta teadis ettevalmistata vast üts-
tõusust ja oli neguni üks selle organisatorjaid.¹²⁾ Kuid selle
kohta andmised teised ajaloolased ei anna ja tuleb avata,
et see on A. B. Ratnu isiklik seisukoht. Täpsem näib igal
juhul see seisukoht, et just Demophiluse arjad olid üts-
tõusu organisatorjateks ning Eurus teatas neli - jumalate
tahtet: Seda aitab kinnitada ka K. Bächer, kes kirjui-
tab, et kui vandinõu oli hästi ette valmistatud, läksid mõ-
ned Demophiluse arjad Eurusse kui innustaja juurde
nõu küsima. Eurus pöördunud jumalate poole ja viimased
olnud ülestõusu plaanidega nõus.¹³⁾

Etustati kogu alustada ülestõusu. Ühe ööga negunis
Eosna linna lähedal 400 ülestõusjat. Tul purnustades
ning põletades vihatud purnuste maju, liiguti Eosna
linna poole. Tema igasuguse vastupanuta ännustus üts-
tõusnute linn vallutada. Nüüd ühikused ülestõusku-
tega ka linnas asuvad arjad ja süga ülestõusnute
raad järjest täienusid.¹⁴⁾

11) Kobanov u kumaspumat, lk 113-114.

12) Pankov, Boccimokua jadob..., lk 13.

13) Фрохер, lk 71.

14) Samas, lk 71-72.

Ülestõusnute riivuselt sammuks oli kättemaks Demophilusele ning illegaalselt. Viimased, midagi ülestõusust teadmata, väibisid ühes oma linnalähedases pargis. Ülestõusnute moodustatud väikese väesalka poolt teodi nad vangideks. Ennaste. Nende üle kohtumõistmise toimus suuu pidulikkusega linna teatri. Sinna kogunusid kõik ülestõusnud, et tunda rõõmu õiglast kättemaksust. Demophilus juidis end kua kümmituna päästa karistusest. Nähes, et Demophiluse alandlik ja südamlik kogu hakkab mõju avaldama kohtunikele, ta hakkas endist oja- ilma kohtuotsust ootamata, tapkiid Demophiluse mäega hoopidega. Illegalli anti kohtuotsuse põhjal karistamiseks oma endistele väesajadele. Teda igati piinati ja häbitati ning lõpuks tõugati kaugult alla.¹⁵⁾ Tähtsajaväärtus on ojaade suhtumise Demophiluse ja illegalliis tüüsim. Diodorus kirjutab: „Demophiluse ja illegalliis tüüsimi halastati ta inimliku ja kaasatundliku suhtumise tõttu ojaadesse, mida ta alati juidis võimaluse piires aidata.“¹⁶⁾ Et talu ka idasjide mingisugust paha sihtlaks, viis väike väesalk ta vajule omasti juude. Huvitav on veel märkida, et sinna väesalka, saatjaskonda kuulusid need Demophiluse ojad, kes ta ilma kohtuotsuseta olid surmanud.¹⁷⁾

Vallutanud Enna, ning alles Arvid oimendanud

15) Прокеп, lk 72.

16) Мелитинский, Справочник по истории, lk 204.

17) Прокеп, lk 72.

vihatud püümustega, kuski ülestõusnute ette edaspidi se-
 tegevuse kiisimuse. Selle kiisimuse etlastamiseks koguti
 taatrim keesolekule. Ihiiselt etustati moodustada oma
 kuningriik. Kuningaks valiti Eurus, kes võeti omale Seleu-
 kiidide dinastiast pärinava nime - Antiochus. Diodorus,
 suhtudes Eurusse ilmselt antipaatiga, kirjutab: "... Eurus
 valiti kuningaks mitte ta vapuse ega sojalise talendi,
 vaid vandidlult sarlataaksuse tõttu..."¹⁸⁾ Valiti ka
 kuninganna, milks sai Eurusse kaasmaalane. Kõrgem võim
 riigi kuulus kuningale, kes valitses teatud riigivõim-
 kogule ja rahvaosale. Diodorus kirjutab, et riigivõim-
 kogusse valiti targemaid ja ettevõtlikumaid ülestõusnu-
 tist.¹⁹⁾

Näeme, et uus võim oli Orjade diktatuur. Orjad ei
 olnud võimulised looma mingit printsiipiaalselt uut riigivõim-
 kogule, vaid kasutasid ära juba olemasolevat riigivõim-
 kogule. Kuna enamik ülestõusnuteid olid sõjaväelased, siis neil
 hästi tuntud riigivõim kogule oli hellenistlik monarkhia.
 Rooma riigivõim kogule oli neil loomulikult vastumõeld ja
 vihatud ja seetõttu valitsidki hellenistlik monarkhia.
 Kuid see vana hellenistlik monarkhia sai ülestõusnute
 poolt uue siisu. Eurus, saades võimule ülestõusnute
 orjades, ei saanud muutuda isivalitsijaks, vaid
 juhtis riiki riigivõim kogule ja rahvaosale abil.

18) Diodorus, *Ελληνικά*, l. 206.

19) Samas, l. 204.

Kaljuks si ole andmid, kas rahvaüksusek jäi jüduvas institutsiooniks või lõpetas ta oma olmasolu juak kuninga ja nõukogu valimisi. Samuti si ole midagi teada riigi-
nõukogu edaspidisest teguvusest.

Peale riigikona moodustamist otustati ka vangide saatus. Kõik vangid, väljaarvatud ulvameistrid, otustati hukata. Kuna ulvade puudus andis end juba algul tervalt tunda, rakendati ulvameistrid künsti tööle. Eenuslikult surmas oma endised peumhed Pytoni ja Antigenesi. Huuivata on märkida, et Eenus kinkis elu ka mõnedele oma peumhe endistele kildalastele. Nimelt oli Eenuse endine peumus tihti kutunud keemtsat enustajad oma kildalisi lõbustama. Ja kord, kui Eenus jäle näkis oma suunest tuleviku, andsid peas kildalast talle lauast liha, paludes siis, kui ta võimas ja keumus on, end ka mitte unustada.²⁰⁾ Nüüd niie kildalaste kinkisid Eenus elu.

Edasi sisis ühtsusevõtte kus ühanna luua tuugu armu. Sõjaliste jõudede organiseerimisel päitis silma üks riiginõukogu liikmetest Akhaios. See kuusa päritoluga endine onni oli varustatud suusta organisatsiooniline võimetega. Kolme päevaga ta organiseeris ühtsusevõtte 6000 mehelisi väesalga. Kuna ulvachot eli puudus, sest Enna ulvameistrid si jõudnud veel valmistada kildalastel annul ulvi,

²⁰⁾ Πτολεμαίος, εκ. 74.

sisis ühaustas akhaisos oma väe kinnist, siipide, teritataid ning põhitataid otaga kaigasti ning isegi praevanasti abil. Väis kehtitati raudne disiplina. Röövimis ja vägivalda kest kehtitati karmilt. Suurte tunni kest sõjaväe moodustamisel, kinnis Eurus akhaisosid ta endiste peumuste villa.

Ülestõusu puhkumise momendil roomlaste relvastatud jõude Sitsiilias si olnud. Kuna kestis veel kolmas Puumia sõda oli enamuse Rooma vägedest suunatud sõtta Hispaania. Kelgul püüdis senatit ka täielik ja täpne ülevaade ülestõusust ja loodeti, et kohalikud võimud saavad ise harrama ülestõusu summutamisega. Üks põhjus, miks si saadetakse abiväge Sitsiilias võimudele, oli kuist nagu teada peumuteksid Sitsiilias Rooma ratsaväed, kel senatiga oli vaimulik vahused. Senatit oli muidel võimale ratsaväele nagu kätte marsta juuivitas vägede saatmisega. Koik see saadustas muidegi ülestõusu kiiret levikut.

Teated ülestõusust kandusid kiirelt üle terve Sitsiilias. Kõnjal puhkusid rahutused. Edela Sitsiilias - Agigentumi linna lähedal, tehis tiine võimas ülestõusukolle. Selle ülestõusu juhiks sai kilikia päritoluga orv-kolusikas juo Kleon. Kelmukimne päevaga summas Kleoni saak 5000. mehe. ²¹⁾

Suga oli saabunud ülestõusu kulminatsiooniplaani. Saadud oli kaks ülestõusu ja kaks juhti.

²¹⁾ Pamtup, Boematus padet..., lk 14.

Kui teatud teinist puhkenud ülestõusust jõudsid Rooma, etlastas
senat vae viivitada etlastavate abinõude etavitusevitmitse-
ga. Valitsivad ringkonnad lootsid, et Eumene ja Kleoni vahel tekitab
võitlus võime pärast, milles ringkonnad mõlemad väed. Sellega
olks ülestõusu summutamine roomlastele kerge etand. Kuid
roomlaste lootused ei täitunud. Kleoni ja Eumene ühinusid.
Kleonist sai ülestõusnute väejuht.²²⁾ Sellega muutusid üles-
tõusnute jõud vae võimsamaks.

Tänu, et ülestõusu algupäevil oli vägedes ülemjuheta-
tajaks akhaiaes, kuid tema lähisemast saatustest alustad
vaikivad. Th. Mommseni arvates kestis Akhaiaese tegevus
alates ülestõusu puhkemisest umbes pool aastat.²³⁾ A. P. Djanko-
novi andmete järgi kehtis Akhaiaese tegevus 138. aasta sügisi-
sse.²⁴⁾ Nähtavasti oli Akhaiaes mõnigi sõjantekel hukkunud.

Praks Eumene ja Kleoni vägede ühinumist oli ülestõus-
nute väedades üle 30.000 mehe. Ülestõusu leviku kiirus
kannas niid teinist muutet valmistama Rooma võimudele.
Sitsiiliast saadeti ülestõusnute vastu kolm prutorit. Kuid
niid üksteis järel Sitsiiliast saadunud prutorid etabas
võitluses ülestõusnuteaga täielik etand. Üldiselt en vaku-
tada niid prutorite tegevusist. A. P. Djankonov kirjutab,
et esimeses prutoriks, kes astus võitluses ülestõusnuteaga,
oli Hypsius.²⁵⁾ Astudes etavõitluses lahingus 30.000 mehe-
lise ülestõusnute väega, sai prutor Hypsius 8000 mehe-

²²⁾ Pankov, Boemanna jaade..., lk. 14.

²³⁾ Mommsen, lk. 79.

²⁴⁾ Дьяконов, lk. 67.

²⁵⁾ Самар, lk. 64.

line vägi täieliku kaotuse osaliseks.²⁴⁾ Tänu ilukaarude võid-
elule kogutas ülestõusnute tegurid. Järgist seurasid nende
nad ja varsti kuulus ülestõusnute arvusse üle 200.000.
mehe. Ülestõusust oli haaranud praeguse kogu Liibüa.

Ülestõusu liikumise kindeldavaks teguriks oli ka linnade
kaitsesadade nõrkus.²⁵⁾

Näime, et Liibüas oli tekkinud omapärane orjade
riik, mis toetas ulvastatud jõule. Kõhjus allikad väiki-
vad sellest, kuidas oli riigis organiseeritud majanduselu.
Ainult üks märkus Liibüa Diodoroselt, millest ta räägib,
et väikemaapidamisi ei puustatud, näitab muide praakti-
lisse suhtumist väikemaapidajate suhtes.²⁶⁾ Sellega on seletatav
ka väikemaapidajate siimpaatia riigi ülestõusnutele.
Uul kirjutas Diodoros: „... alamrahvas (lumparühma-
taraat - E. T.) orjade nimu varjul..., mitte ainult röövis
vara, vaid ka põletas (väikemaapidamisi - E. T.) villasid.“²⁷⁾
Kuidas ülestõusnute talitajad suuremaapidajate varuga,
siis oli ka teada. Kas hävitati orjandus täielikult või
säilib ta osaliselt - kõike seda pole Kõhjus teada.

Ülestõusnute võime kindlustamine Liibüas sundis
Roomat asuma täis täielisega olusorda lahendamise.
Seda ajaks oli ka sõda Hispaanias lõppunud ning
saadi üle ka senati hõivatud lahkulised kogu Tiburios
Gracchuse haldusprojektidega, mis ei hõlmanud võrgustada

24) Kabanov u. Umanjman, lk. 115.

25) Фошар, lk. 80.

26) Муммун, Спартакоске восстание, lk. 211.

27) Samez.

võitlusvõimut ~~hätti~~ konsul Piso tävitusile karmid vahendid
kuna - rikkjate vastu.³³⁾ Kuid Ennat vallutada linnagi ei suu-
detud. Linn asus looduslikult raskesti jõudupääsetaval kohal,
oli hästi kindlustatud ning linna kaitsjad võitlesid bravoorse
vaprusega. Kuna piiramine ei andnud tulemusi, pöörduti
tagasi itta. Konsul Piso tagasi pöördumist kindlasti esja-
ohi, et idas asunud ülestõusnute väed alustasid uut pea-
letungi.³⁴⁾

Konsul Piso edaspidi ei teinud kohta jõuduvad matu-
jalid. Võib oletada, et ta raskem miidagi märkimisvääri-
set korda ei saanud.

Kolmas konsul - Publius Rupilius saabus Sitsiiliasse
132. aasta lõpul.³⁵⁾ Tema tegevust soodustas suut ta oli
vanemalt tegevusest Sitsiilias ja oli suuga hästi tuttav
saanud valitavate oludega. Konsul Rupiliuse trimmiks
sammuks oli Tauromeniumi linna piiramine. Tõrju-
jooksuga linna vallutada ei suudetud ja supärest
alustati piiramist. Kuna linna piiramine ulnis pi-
kale, jõudsid toidulaanute ja muu varud linnas lõpule.
Linnas hakkis kehutav nälg, kuid sellist heulimata
kaitsi linna mehiselt. Linn kaitsmist juhtis Kloni-
vend Comanus. Viimane tegi katsi lahendada ümberpäi-
ratud linnast, et abivägesid kutsuda, kuid ta tabati.

33) Бюхер, лк. 86.

34) Samas.

35) Дремонс, лк. 69.

Väibides ülikauduaniel komsul Rupilius jünus, lõputas lõmaku
oma ühe ennetajuga. Paludes kuu järelmõeldmis aega tui-
ta hinge kinnipidada. ³⁶⁾

Vaatamata juhi kaotusele, jätkasid linna kaitsjad kange-
laslikku vastupanu. Linn vallutati roomlaste poolt vaid tä-
nu utmusele. Vange roomlastel kokutavalt jünesid ja
lõpus surmasid haljut alla tõukamis tul. ³⁷⁾

Peale arstõendamat Tauromeniani kaitsjatega sündus
komsul Rupilius Enna alla. Kuna linna jälugi tormijoca-
suga vallutada ei suudetud, mindi ühe püramisile.
Th. Mommseni andmetel järgi kestis linna püramisim kahe
aastat. ³⁸⁾ Linna kaitsmit juhtis Kleon. Püramisrõnga
püramisimise korraldas ta jüduvalt vahjatunge, kuid need
ei õnnestunud. Ühel saarnas vahjatungil langes Kleon. ³⁹⁾
Linna kaitsjate muloku langes. Linnas väibis juht ajal
ka kuningas Eurus, kuid hihtavasti ei õnnand viimane
teadnisi üga vilkumist sõjandus. Linna õnnustus vallutada
roomlastel vaid tänu utmusele. Vallutamise toimus kahes
järgus - esmalt vallutati allinn ja sejärel kindlusta-
tud osa.

Eurus kees tui nite ring 1000 ihukaitsvaid lasega jätka-
jale allinna vallutamist vastupanu kindluses. Ümbõrpi-
ratuna übenlan ülikauduaniel jõududest ja vundudes
olukona lootustesse, surmasid Eurus ihukaitsvaid laseid

36) Фокея, л. 88.

37) Самар, л. 88-89.

38) Моммзен, л. 79.

39) Спрытс В. В., Эпистолярные источники древней истории, л. 1956, л. 279.

end määradega. Neil oli hästi tunda, mis olis oodanud
nuid vangilangemist ja süürist ühistel nad sama sõbra
meegakochist. ⁴⁰⁾

Pragi vallutati ka kindlus, kuid linnast hõltsi sihtid.
Viimast oli õnnestunud vallutada ajal kestva sigaduse
vajus püüdnud kees oma kuningarvõimude kaitse viimast
rünnata - rüja tunni (Koka pagari, hani ning saluamehaga)
linna lähedal arvamus kaugulikum jätta. Seal küll end
kees vajata si õnnestunud. Pragi talati nad kantsli
sõdurite poole ja viidi Mengastinasse. Hiljem linnas suu
vangina ühised surma - määrus ^{alusalt} (parusütidest söiduna. ⁴¹⁾

Kuna suuremad ühistõuse keskused - Emma, Tauroniminen,
Mensana olid vallutatud ning ühistõuse juhid lange-
nud, si tekitanud ühistõuse lõplik summutamine enam
võimatuks osus. Seda näitab ka see fakt, et pärast
Emma vallutamist saatis kantsel Rupilius oma arme laiali.
Ülejäänud aladel lõpetati ühistõuse lindsalkade abil. ⁴²⁾
Ühistõus summutati lõplikult 131. aastal. ⁴³⁾

Ühistõus puustati julmalt ning raiselt. Üh 20.000.
Oija löödi rist, väga palju oli langenud lahingus.
Majapidamised olid sõjas hävitatud, põllud söödi,
tööjõust oli puudus (enjad olid junnust junnust põ-
õnnend). Maal valitses nälg ja laos. Senati us
suu raski ühistõuse - taastada tiibühia majandus.

40) Pankov, Восстание псков..., lk. 18.

41) Бюкер, lk. 89.

42) Кобарев и Урманцев, lk. 117.

43) Дьяконов, lk. 70.

Selles käituti Sitsiilia kui uut provintsi. Kümne-
liikmelise komisjoni lootas konsul Rupiliusega lootas
väga uus maksude ning saduste süsteemi. Peetud rajonid -
niti Sitsiilia - Sitsiilia, etid ühistõusu ajal jäinud
inimühjadeks. Et seal uusi seaks tekkida etu, seadeti
nime rajoonidest hulgaliselt kolonistid. ⁴⁴⁾

Ühistõusu summutajale Publius Rupiliusale Konaldata
Rooma saakunilist ovatsioon. Nagu teada valitses Roomas
komme suustele võitjatele Konaldata triumpfe. Publius
Rupilius etu triumpf ei läinud väärinud, kuid seda ei
tõhtud teetud, et oli hõbitav anda triumpf orjale
rahustamise eest. See etu Roomlaste arvates triumpf
nime määrinud. ⁴⁵⁾

Suga Sitsiilia I orjale ühistõus oli lõppunud. Tä
oli inimuse tõttis loogis orjandusliku süsteemi,
signaaliks tulvanest orjale meelitsid, mis Rooma
hukutas. Tä ei oleud ajata, et ta võitluskegimund
kasutati aie rühutite - imajoomis Sitsiilia II orjale
ühistõusu poolt.

Teated suust orjale ühistõusust Sitsiilias lüüsiel
kiinut kõiõjale ja kutsusid enile laialdesi vastukajasiid.
Rooma kirjanik Orosius (V sajandist ma.j.) võrdles Sitsiilia
orjale ühistõusu põlve talaga, milu sädemed tekitasid

⁴⁴⁾ Etoxep, li. 90.

⁴⁵⁾ Dannok, li. 419.

paigutus kohtades tulurajusid.⁴⁶⁾

Aliaad teatasid mil 450 aja vandenõust datumis
Minturnae linnas. See vandenõu avastati küll õigeaegselt
ja summutati, kuid vasti puhkus samas rajoonis tõi
ülstõus. Sinna linnas 4000 aja alustasid võitlust
oma rühjati vastu. Ülestõusu puustamineis tuli kohalike
suda niikaltki suured sõjalised jõud. Sel ajal toimus
ka 150 aja vandenõu Roma linnas.⁴⁷⁾

Vastijõudsid teatid Sitsiilia ajade ülestõusust ka
Dulose saarel. Kuna Dulos asus üs antiik-maailma
suurimaid ajatunge, oli sinna kogeldatud marmiselt
Oja. Inimataina sündmustest Sitsiilias, otsustasid Dulose
ajad alustada ülestõusu. Vaid tõi sellest võimud
sellest õigeaegselt teada said, ei kordunud Sitsiilia sünd-
musel. Dulos ajade ülestõus suruti veiselt maha.⁴⁸⁾

Sitsiilia sündmuste vasturajana toimus ajade ülestõus
Atikas, aastail 134.-133. e.m.a. Ülestõus puhkes Atika lähedal
asuvai Laurioni kavandustes. Need kavandused olid
kuna suurimad hobedaliurakad, ning seal kasutati
tuhandite ajade tööd. Kui Laurioni kavandustes töota-
vate ajade võitlus oli veiselt summutatud, levis üle-
tõusu laim edasi Makedooniasse.⁴⁹⁾

132. aastal e.m.a. algas Aristoniuse ülestõus.

---

46) Kobanil u Umaspuaak, lk. 117.

47) Samas.

48) Muryrsk, Priboritsene padob..., lk. 36.

49) Samas, lk. 37.

Selles tavaas schiaal-majandusliku kiiti olukorras puhkesi⁵¹⁾ Sitsiilia orjad II ülestõus, mis kestis viis aastat (104-100.a. e.m.a.). Diodoros kirjutab, et sellel olvat ulkunud väga palju väiksemaid vandanõusid ja ülestõuse. Nii puhkes Kampaania maakonnas Capua linnal lähedal orjade ülestõus. See oli üs Haalia sunnimeid põllumajanduslike rajooni, kus töö- jõuna kasutati hulgeliselt orje. Ülestõusu alustasid 200 orja, kes si suutnud enam talude ütlejõukäivat tööd ja mitsimeid khrustuti. Ülestõus summutati sõjaväe abil.⁵²⁾

Sitsiilia orjade II ülestõusu proleogors lool Diodoros Titus Minuciusse poolt alustatud liikumist. Titus Minucius oli päritolult satsaniik. Tä asmus ilusam orjataluist, kuid tal püendus raha orjatarit ostuks. Teda aitamid kasutasid väikseid võlausaldajaid. Et mist vabaneda, otsustas Titus Minucius alustada ülestõusu, mida ta tegigi, teatudos oma 400 orjal. Vastis koondus Minuciusse ümber üle 700 orja. Roomast saabus võitlusse ülestõusnute vastu Julius Iuullus koos sõjaväega. Kuna Iuullusel si õnnestunud võitu saada Minuciusust lahingus, otsustas ta kasutada kavalust. Vastis õnnestuski Iuullusel lüüda rütu, mille abiga ülestõus purustati.⁵³⁾

See romantilistel põhjustel puhkenud ülestõus näitas peijakalt orjade kuskul vabtsward rahuelõmatusi,

⁵¹⁾ Mureynov, Promeisusud padb..., lk. 48.

⁵²⁾ Mureynov, Onaymanebekke boocmarus, lk. 231.

⁵³⁾ Samas, lk. 69-70.

käänimist. Oli vaja vaid ajendit, et puhkeda uus ja võimsam ülestõus.

Sitsiilia rüüdlite ülestõusu ajendiks sai barbarite sissetung Põhja-Itaalia aladele. Rooma väed saavad 105. aastal e.m.a. võitluses barbaritega lüüa.⁵⁴⁾ Sella põhjuseks oli suu sõduritepuudus Rooma armus. Sõjaväe värbajad käivad kõigjal, kuid sõdureid ei saada. Lõpuks pöörduvad nad ka Britüünia kuningale Mikomedeose poole. Kuid viimane vastab, et tal ei ole sõdureid, kuna kõik on roomlaste juurde rüüdnud. Senat otsustab raskendatuna lahendada sel teel, et käsib kõik rüüdnud viibivad lütlused vabastada. Puntorid pidid viibida kohtata alil kontrollima rüüdlite viimiküja ning kõik ebaõiglaselt rüüstatud isikud vabastama. See otsus käis ka Sitsiilia kohta. Puntor Licinius Nerva vabastas Diodeerose sõnades järgi lähikuse ajaga üle 800 inimese.⁵⁵⁾ Rüüdlite vabastamiseks kutsus Sitsiilia rüüdlite viibimisele hirmu ja pahameelt. Altkäimatsude ning ähvardustega sunniti kuuat lõpetama rüüdlite vabastamist ja kõik vabastatud saadeti tagasi oma perest juurde.⁵⁶⁾

Rüüdlid saavutamata eõiglust lahkusid siseriiklastest, kuid mitte oma isandate juurde, vaid kogunesid mägedesse. Kende juhiks sai Vairus. Samal ööl Halicyas 30 rüüdlite tantsid oma perest ja alustasid ülestõusu. Kõik liit

⁵⁴⁾ Kollanil, Uemopue Püua, lk. 358.

⁵⁵⁾ Munnjunn, Onapmakelikee loomakue, lk. 232.

⁵⁶⁾ Lepue, lk. 199.

mondaga vae 200 onja. Ülestõusnud sündusid. Siisakunsa lähedal asuvali pühale mäele. Vanti saabus kohale püütor Tiimius Niva, kuid tal si õnnestunud ülestõusnud lahingus lüüa. Püütor etustal kasutada kavalust. Tiimius kuigi Gaius Tiimius, endine võõrljuaal, kes surmamõistmisest oli end põgenemisega päästnud. Kaval püütor lubas talle kõik kunihoed andestada, kui Tiimius aitab ülestõusnud püü-
tada. Püütor lüüdisi endale Tiimiusus ustava abilisid, kes oma rutemisega aitas püütorit ülestõusu lämmetada. Ülestõusnud kinnitati karmilt ja saadeti tagasi oma endistele isandatele.⁵⁷⁾ Sellega oli sõitüüa onjade II ülestõusu esimene vaatus lõppunud.

Vaevalt oli püütor jõudnud lahkuda ja oma väe laiali saata, kui tuli tade uus ülestõus. Kesklinna lähedal tapsid 80 onja oma isanda Roma riikliku Publius Cloniusi ja õhtasid ülestõusulena tüüsi naabruses asuvali onje. Teade oli nii ootamatu, et püütor sattus paanikasse. Tänu sellele võtti palju aega, enne kui püütor kiirelt reगतud väega jõudis tagasi pöörduda. Sile ajaga aga suurenes ülestõusnute arv 2000. mehe.⁵⁸⁾

Raakitungi ülestõusnute vastu allistas püütori väejuht Marcus Tiimius. Kuna Tiimius käsutus oli väed 600 sõdurit, siis võitluses 2000 ülestõusku vastu si saanudki tal edu olla. Tiimius sõdurid võitluses enamuses tapeti.

57) Mureyruht, Onapmarobekor boocmaruu, lk. 233.

58) Samas.

void väiksel osal ennetus end põgenemisega päästa. Ühis-
tõusnute langes saagis hulgalt ülevi, mis aitas tõsta
võitlusvõimet.⁵⁹⁾

Kuuldused ühistõusnute väheolukast võidust lüüsid saanud
kiindt. Järgist uusi orjade grupp liitus ühistõusnutega, kelle
aru vasti ulatus 6000 mehele.⁶⁰⁾

Järgmises lühikeses orjade I ühistõusu traditsioonis, keski
ühis ristimus oma riigi moodustamisest. Rahvaarveschikul
valiti kuningas ja riigirõukogus. Kuningas sai Siinia
päritoluga eri Salvius, kes "... oma kogunud
leemad ristikonna järgi ^{ennustaja} kuuksun, samuti oli ta flöödimängi-
jaks orjateadustel etendustel."⁶¹⁾ Kuna enamus ühistõusnutest
olid siinlased, siis pandi oma kuningaks ka Siinia
päritoluga nimi - Jüpton.⁶²⁾

Kuninga viimases sammus oli asume meergani viimise.
Ta jagas ühistõusnute väe kolm osam. Iga osa usitaschi
oma komandör. Need väesalgad saadeti ükstele saam
eri osades, et nad pühitsid ühistõusule seni janius
jäänud orje ja regurs teida ning ulvade varusid.

Pitmed täiendused ühistõusnute rüde valge. Vastis oli
ühistõusnute pechel üle 20.000 mehe. Nait moodustati
hästi varustatud jalavägi ja 2000 mehele ratsavägi.⁶³⁾

Ühistõusnute viimases võitlusühisandus oli Morgantia
linna rindamine. Linna tornijooksuga vallutada ei
jõutud

⁵⁹⁾ Мунгурун, Чапмаковские боестатьи, лк. 233.

⁶⁰⁾ Самас.

⁶¹⁾ Самас, лк. 234.

⁶²⁾ Мунгурун, Ревенторские предел..., лк. 55.

⁶³⁾ Мунгурун, Чапмаковские боестатьи, лк. 234.

ja alustati püramist. Linnakaitsjatel ruttas appi püritor
J. Kover. Püritori värsalgas oli 10.000 sõdurit. Sel ajal, mil
ülstõusnud olid tegevuses linna püramisega, õnnestas
ootamatult ilmunud püritori väel vallutada ülestõusnute
laager. Tõrvestatuna kergesti saadud võidust, ruttasid püri-
tori väed linna pürajelid ründama. Püritori ja ülestõus-
nute vägede vahel tekkis äge lahing, kuid kuna ülestõus-
nud asusid paarmal positsioonile, hakkas võit kalduma
nende poole. Et võit oleks täielik, kehtutas Salvius kava-
lust. Ta teatas, et kõigile püritori sõduritele, kes võikavad
maha rüüa, kingitakse elu. Püritori sõdurid ei jätnud
muidugi kasutamata võimalust pääseda eluga. Võidukas
lahing andis ülestõusnutele tagasi laageri ja linna
saadi palju ulvi.⁶⁴⁾

Pärast püritori väe puustamist jätkasid ülestõusnud
Mergantia püramist. Kuna väelise enam loota ei ol-
nud, muutus linna kaitsva garnisoni olukord kriitiliseks.
Linnakaitsjate olukorda rasundas ka see, et Salvius
keelutas kõik Mergantias asuvad sõjad vabaks. Linnakaits-
sõjaväelajatel ei jäänud muud muud üle kui omakorda
vabastada sõjad ning nendega täiendada linna
kaitsjate järjest hõrunevad ridade. Mergantia sõjad
paruti tegeval vabadust kenaga kahelt poolt. Kuna aga
isandate vabadus näis niisuguse kindlamana, võtsid nad

⁶⁴⁾ Mureynski, Enapmaketseke boomatse, lk. 234.

sellu ka vastu. Ojjad, tiivustatuna valamunis lootusist, võtsid
aktiivselt osa linna keitset ning just talle mil si suutnud
ülstõusnud linna vallutada. Salvius vägi nähes, et püra-
nimu veenib järak, lahkus. Kuid vauvalt eel ülestõusnud silma-
järgilt kadunud, kui isandad oma kiinl käil antud lubaluse
oija vabastada tähistasid. Põhitud ojjad vastasid sellu
linnast põgenemiseiga ülestõusnuta juurde. ⁶⁵⁾

Samal ajal takki tinn ülestõusu kelle saan läinomas.
Sellu ülestõusu juhiks oli Afirion - päritolult kilinlane.
Afirion nagu Salviuski oli ümbritsetud targa ennustaja
meeliga. Ülestõusu alustas 200 oija, kuid vää jävaga
tõusis nende arv 1000-ile. ⁶⁶⁾

Afirion asus kiinelt sojale ai formuümisele. Sün-
tama taktika sünis tõiisti oma allkäijat. Tä i võtkud
sojaleinku mitu igaiht, veid aiinult kõige tugevamaid ja
vapramaid. Nüit moodustati regulaararmee. Üljajantel
käosis Afirion jätkata endist tööd. Kuna Afirionile
'jumalad unis ennustasid', et siit ilia saab tinn tule-
vasus riigis, siis pani ta väga rõhku sellu, et maa
majandus ülestõusu läbi i kannataks. Tänu nendel
majandusalastel konaldustel oli kinnu hästi vastu-
tud tõiudu ja riistiga. ⁶⁷⁾

Vineldes seda siit ilia oijade I ülestõusa programmi-
ga, näeme uusi momente. Kui srituse puhul oli kinnis-

⁶⁵⁾ Lepus, lk. 200.

⁶⁶⁾ Меллерман, Справочник Киевского восстания, lk. 234-235.

⁶⁷⁾ Там же, lk. 235.

gira summaapidamisest järelevalvamine, siis teise ühistöösse ajal
võeti summaapimise majandid üle ja jätkati mis-
tööd. Millist vahenditega ja kuidas seda tehti, siin
kõhjus teada.

Kui Afimion oli kogunud 10.000. nubiin linnu, etlastas
ta valutseda Dilybaumi linn. Kuna linnu järelevalve
võis järele, kutsus Afimion sõjaväe lahuma linnu müü-
rida alt. Taganemiseks motiveris Afimion jumalate tahtega.
Elausklike ühistöösse linnu linnu taganema. Edaspi-
riline sündmusel näitasid, et taganemine tuli kasutada
töösse. Nii saabus öösel Dilybaumi kaitsejärele
hulgaliselt abi. Abi ja ühistöösse vahel tekkis
korrapärane, kuid ühistöössele omastele järelevalvele
suhetel tekkis väike kaotus. Selle vahetunuga töösse
Afimion kaitsejärele autoritat kõrge. ⁶⁸⁾

Selles ajas oli järelevalve kogu Dilybaumi kaitse ühistöösse.
Paljudes kohtades olid järelevalve ühistöösse ajad, keda
tehtasid nubiinid. Linnades valitsesid ajade rak-
tused. Mis puutub lumpenproletariaati, siis see kogu Dily-
baumi ajade ühistöösse järelevalve, kaitsejärele mitmete ühistöös-
se lumpenproletariaat, kes varjas end ühistöössele sildiga,
tappis ja rõvis, kiskus maha ühistöössele autoritati.
Lumpenproletariaadid ei ole ühistöössele ka kindlat
liitlast, sest ajalugu näitas nende rullikust ühistöösse

68) Мумукун, Стормакевски боематы, II. 235.

otustavatel momentidel.⁶⁹⁾

Sitsiilias oli tärkinud kahe lülitõuse - saame Kesk- ning
läänelaasas tegutses Salvius ja läänelaasas Afriica. Unga-
riidajate - sunnimaasmanike liinus loatus oli kahe lülitõuse
juhi vaheline kokkupõrge. Kuid ka suured si täitunud
valitsuse klassi ühinejad loatused. Diodoros kirjutab:
" ... Triphon kavatas teha Triponala oma jualinnaks ja
ehitada seal endale loas, ning saatis kutsa Afriicahile kui
valitsaja saadab kutsu väijuhatajale ilmumiseks. Kõik
arvasid, et Afriica hankal taotluma endale siin kohta..
Kuid saatus naga mulliga sunnivad lülitõusekute jätsi-
da, tegi niisid mure juhid liidrid omavahel ühismule.⁷⁰⁾

Edasi kirjutab Diodoros, et Afriica elust saabusid
Salvius (Triphoni) juure koos 3000 mulliga. Ülejäänud lovat
ta saatusid siin oma isandade ustavusis jäänud arje
lülitõusele kutsuma. Kuid Salvius süüsi algul elust
Afriicahi kahtlustanud ühinevõime taotluta ja kaaskund
ta vabalt alla võtta.⁷¹⁾

Hoolimata sellest, et Rooma oli raske sojas Kimmide
ning teetõude vastu, pidid ta üse sojaväest saatma
lülitõusekute vastu Sitsiiliasse. 103. aastal e.m.a. saadet-
sica pritor Lucius Licinius Lucullus 17.000 mulliga.
Ühis hädaku palge us vabastas Salvius Afriicahi
vabalt, ning juhid lõppisid kenne ühisus võitlusks

⁶⁹⁾ Munnymun, Спармаковское восстание, лл. 235.

⁷⁰⁾ Sarnas, лл. 236.

⁷¹⁾ Sarnas.

roomlaste vastu. Nad jägasiid omavahel ka võitma - Salvius
jäi kuningas, kuna Afriinoni lanti vägeda liinjuhataja
täie. latsustati lahing vastu võtta lajudel välgal mitte
kaugel Triokalast. Ülestõusnute arvus oli tol meemundil
40.000 meest. lalgul taksid vastaste vahel väiksemad
korruptõksed, mis paisusid ägedas lahingus. Diodoros
kirjutab: „Eda oli Kord iitel, Kord teisil poolil, ja
palju inimesi langes mõlemil poolil. Afriinon, kes
võitles ratsaväe parima salga usetsas, mis koosnes
200 inimesest, kuidas laipadega iitelida liinriitseva
tasandiku, kuid haavatuna mõlemast poolust ja saades veel
kolm haava, langes rüüst välja. Sestõtte ajada muu-
ole langes ja nad hakkasid põgenema.“⁷²⁾ Triipkon kees
oma väe riisumitiga põgenes Triokala meivide varju.
Prah hakkust lahingus talas ülestõusnuid mulitvude ja hirm.
Ülestõusnute koksil hakkas hviruma soov panna ulvad
käist ja pöörduda tagasi isandate juurde ning paluda
armu. Kõndle langusemuheludele tegi lõpu Afriinoni
tagasi pöördumise Triokalale. Saades raskelt haavetada.
Afriinonil õnnestunud turseldes surusnt jääda roomlaste
poolt täielikpandamatuks ning õi varjus põgeneda. Saa-
nud tagasi oma surmas püüed juhi, alustasid üles-
tõusnud uue jõuga võitlust.⁷³⁾

72) Munyunt, Chapmanteke loomakus, lk. 236-237.

73) Munyunt, Pevontasid padob..., lk. 57-58.

Nagu öeldud, oli võit lahingus jäinud roomlastele. Room-
lasi kroonis süga võit, kuid see ei olnud otsustav võit.
Nimelt viivitas praetori teadmata põhjustel ülestõusnute
jätkitamisega ja lasi need taanduda Trinokala mägede
taha. Alles üheksa päeva pärast jõudsid praetori väed
Trinokala alla. Kuid vahel olid ülestõusnud juba
jõudnud ise saada hõrksust ja avaldusid siidi vastu-
panu. Diodoros kirjutab pahamelega, et kõigest sellest,
mida praetor oleks pidanud tegema, ta kas laiskuse
või althäimuse tõttu ei teinud midagi.⁷⁴⁾ Kui teatud
praetori Luulluse saamatusest saabusid Rooma, otsustas
senat praetorit karistada ning saata siis iiliassa uus
praetor. Praetori Luulluse kumaldas senat otsust tegi
kõik, et raskendada oma järglase tegevust. Sel
otstarbel saatis Luullus oma väe laiali, hävitas
teide ning ulvade arud, põletas ära püramiidita-
sed jne. Uue praetori Gaius Serviliume es-
sisis raske ühisannu. Tal tuli Trinokala püramiidist
uuesti alustada, tuli keguela uned vaudjre.
Kuid nagu kirjutab Diodoros, ei saavutanud ka
praetori Gaius Servilius võitluses ülestõusnute vastu
ningit märkimisväärset edu. Allikad teatavad
meile ka tema praetori tagandamisest. Vasti
peab seda suvi Salvius. ja järglaseks seli Apimien.

74) Muirymun, Enapmarokkoe beemanne, lk. 237.

101. aastal valiti Roomas uutis konsuliks Gaius Marius ning Gaius Acilius. Viimane saabus samal aastal koju Sitsiiliasse.⁷⁵⁾ Konsul G. Aciliuse saabumisega tulid ühtlasi lõppjäre.

Sel ajal piirasid ühtlasi ka veel Munana linna. Konsul G. Acilius keeldus linna raskust olukorrast saabus koju appi Munana kaitsjatele. Linna piirajate ning konsulite vägede vahel puhkes äge võitlus. Lahing veenis pikalt, ede kordus kord ühes, kord teiselt poolt. Võidu küsimus otsustati lahendada vägede ilujuhatajate kahevõitlusega. Afriioni ja Aciliuse kahevõitlus lõppus Afriioni surmaga. Ühtlasi ka veel võideti võidelda oma armastatud juhi langenut, harrasid pöörduma. Tähtsamat ühtlasi ka veel väge jätkesid konsulite sõdurid. Võitluses langes umbes 10.000 meest ja vaid vähestel armastus pöörduda mägedesse ning metsadesse varjule.⁷⁶⁾ Suga ühtlasi ka veel armu oli lõpetanud ühistuimise. Ainult 1000 puukilne ühtlasi ka veel salk uskus Satirongga, jätkas viia vastupanu.⁷⁷⁾ Allikad ei tea mil korda viimast võitlajat asupäina, kuid võib oletada, et nad varjand end Tricokalas. Arvatavasti moodustas Satiruse salk Tricokala garnisoni, sest vauvalt jäeli kuniinga nõudents lahingute ajaks ilma kaitsjatita.

Acilius soovis tabada viimased ühtlasi ka veel

⁷⁵⁾ Murrynt, Pelontoseue padob., lk. 59.

⁷⁶⁾ Murrynt, Chapmerekere locomatus, lk. 238.

⁷⁷⁾ Murrynt, Pelontoseue padob., lk. 59.

elusalt. Tä teatas Satirose salga, et kui viimasel alistunud võitlusest, kingitase neile ehk. Satirose sake, lootes et roomlased oma lubadust järvad, alistusid. Kuul sündmusel roomlased saatsid nad Rooma gladiatooriks. Vangid otustasid pigem surra kui olla roomlaste lõustusvahendiks. Verhi ja puultvaatajate silmade all surmasid nad üksteist. Naisuguse tragilise lõpu omas rüü aastat kestnud sõda Sitsiilia - lõputab oma jätustuse Diodoros.⁷⁸⁾

Ülestõus oli lõppenud ja et midagi sarnast enam ei korduks, muhtolati Sitsiilia Karm tenor. süstun.

Sitsiilia orjade II ülestõus raju erinunnugi omas rida vasturajasid.

Üm suunimatut orjade ülestõusudist, mis hakkis sama-aegselt Sitsiilia orjade II ülestõusuga, oli Atika Jaurioni Kauranduses töötavate orjade võitlus.⁷⁹⁾ Kahjuks on see ülestõus vähe valgustatud allineta joelt ja süttetu saab temast vaid vähe rääkida.

Ka Bosporeni kuningriigis toimus ülestõus. Ülestõusu juhiks oli Saumakos. Kahjuks ei ole ka selle ülestõusu detail teada. Teada on ku, et Saumakos vahitus kato aastat ning lasi müntida rahasid oma kiruga. Ülestõus purustati Pontoni kuningriigi vägede joelt.⁸⁰⁾

Ümvaldes Sitsiilia orjade II ülestõusuga olid järgnevad ülestõusud ringad ja omesid lõkaalse, itelunitud illocomu.

78) Murrigant, Inepmakobare loomatus, lk. 238.

79) Samas.

80) Murrigant, Pelontosuse padal m., lk. 60-61.

Kuid nad näitasid milie kujult Rooma vabariigi teinemat
Inaat klassivõitlust.

Kagu ulpool mainitud, on I ja II Sitsiilia ajade ühistõu-
sude ainuaino aliamatsjalino Sitsiilia Diodorose tekstid.

Lugedes mõlemad ühistõusude kirjeldusi näeme, et nad
on väga sarnased - väga palju sarnasusi: nii juhtide
isoleemustamisega kui ka sündmuste käiguga. Nii Salvius kui
ka Eunus on mõlemad loonustajad ja imetelijad. Mõlemad
võtsid omale Süüria kuningate tiitrid, moodustati nõukogu,
mõlemil komanal hakkis kaasa ühistõusa kollekt jne.

See on andnud võimaluse kedanlikel autoritel järeldusteks,
et tegelikult on olnud üks ühistõus, millest Diodoros on
erisikambel tiitrid kaks. Selline loogia hakkis just XX sajandi
20.-30. aastail Haalbas. Haalba kedanlikud ajalooala-
sed väitsid, et Diodoros on liise ühistõusa sündmusid
erimusega ühikandnud.⁸¹⁾

Millest siis tuleksid sarnased joomed mõlma ühistõusa
kirjelduses? Kui kriitiliselt vaadelda sündmusi näeme,
et sarnasus on vaid näiline, juatiskaadne ja sõltub
just Diodorose lihidest ja vaesest kirjeldamisviisist.⁸²⁾

Sitsiilia ajade I ühistõus (138-131 a. e. m. a.) ja Sitsi-
lia ajade II ühistõus (104-99 a. e. m. a.) on ajaliselt väga
lihidased ja toimused samas rajoonis - Sitsiilia saarel.
Oli loomulik, et Sitsiilia ajade I ühistõusa õppitunnid

81) Pamtup, Boemakune pedeb..., lk. 26-27.

82) Samas, lk. 29.

Kasutati ära II ühistõusu ajal. See kajastus ka liikumise plaanide joontes:

- 1) Tä ulatuses. Mõelma ühistõusu puhul oli osavõtjate arv väga suur, takis kaks ühistõusu kollet ja ühistõus levis laialt territooriumile.
- 2) Armu organisatsioonides. Sellest tulenes ka teise ühistõusu puhul plaaniti organiseeritud armu.
- 3) Ühistõusnate jõudude liikumises. Siit ka Afriika alammõõn Salviusele nagu Kõõni alammõõn Eurusel.
- 4) Võitluse taktikas. Sellest tulenes teisel korral sõjaliste võtete kasutamise teine ühistõus.
- 5) Kangelaskuus ja muhiss võitluses saadud võist.
- 6) Uuima organisatsioonide, liikumise plaanide ja programmide.⁸³⁾

Enimuse ühistõusu revolutsioonilised traditsioonid olid veel värsked teise ühistõusu puhumise ajal. Uudis olitada, et noored, kes võtsid osa enimuse ühistõusust, olid ka teise, mis toimus 30 aastat hiljem, inimestajateks.

Ulatusell olid mõlemad ühistõusud võrdsed. Peal tähtsusega peõrrama ka selle, kätigi geograafilist jannet, mida määratakse enimuse ühistõusu kirjeldamiseks, si korral teise puhul. Sa fant liinab veel korral umbes teevana, et Diodoros on sündmuse kirjeldamiseks lihtsalt ühe ühistõusu sündmused teise üle kandnud.

---

⁸³⁾ Pansky, Boematsune jaded..., lk. 30-31.

III peatükk.

Spartaalse suur sõjade ülestõus.

Kuigi Sitsiilia sõjade ülestõusud olid reiselt maha surutud, oli olukord Rooma vabariigis endiselt raske. 90. aastal e.m.a. alustasid võitlust Rooma lütlased, kes siiani ei olnud saanud kedagi võiduda. Itaalia muutus viiste võitluse aruüks põhjendaks aastaks. Alles 87. aastal e.m.a. õnnestus Roomal võitlust lõpetada ja seda veid jätkandmist teel.

Neil aastail puhkesid rahutused ka idas. Rõhutiud ning ühijõu näivate maasudega sõjastatud Väin-äärse ja Kruka provintside rahvas alustas võitlust vabariigis. Pontose kuningas Mithridates alustas sõda Roomaga, ning ulpoolmairitud provintsid teatasid teda. Suga ähvardas Rooma ülemõimu idas tõsine hädaoht.^{?)}

Roomas endas teadnis sel ajal võitlus võimu pärast optimaatide ning populaaride vahel. Selas puhkenud sõda Mithridatiga võimaldas optimaatidel liitses Sullaga komandada riigipöör ja tulla võimule. Kuid vauvalt olid Sulla väed lahkenud Roomast võit-

^{?)} Fokusannu, nr. 91-93.

lema itta, kui võim Roomas läks jälle populaaride kätte. Kuid viimased si suutnud saavutada rahva toetus ring oma võimu kindlustada. Sulla, püüdnud kiirelt diitridatse vänd ja saabunud tagasi Rooma, saavutas uuesti võimu. Su oli 83. aastal e.m.a.²⁾

Uus valitsus siendas julmalt arvud oma poliitilise vastastega. Su oli ennukäigemate tunnustajate, mis talas Roomat. Senat täideti Sulla pooldajatega, valimislistam töötati ümber nobilitatide huvidele. Peale Sulla surma 78. aastal e.m.a. püüdis nobilitat endid elitatumisi säilitada. Demokraatlike jõudude liikumise summutata. Heales juhtum. Kuid Hispaanias läks võim Sulla vastaste kätte, mille juhiks oli Sertorius. Kuna liikumise üheksas lüüdi Hispaaniast ka tiistal aladid, saadeti 76. aastal Sertoriusi vastu suus armu. Enimustel võitluslaastatid si elanud roomlaste tegemis siiski edenas.

Spartaans ühistõuse ulähtul tsarvus oleksid uued idas. Tõrkis uus konkurents diitridatsega, kes oli liide sõlmunud Sertoriusega. Diitridatse vastu saadatud Rooma vägi sei lüüdi.³⁾

Sliga arul Rooma 5 sajand. Eijul ja i sajandi algul e.m.a. raskes kriisi olukonas. Sellisel Rooma raskel ajal puhkes Spartaans suus ojad ühistõus. Kuna roomlaste juhtumilpanu oli jäänud võitluse välis-

²⁾ Kobanib u Umanepuati, lk. 150-151.

³⁾ Bonusarmu, lk 93.

Ühikustega, ei su munda valustest siinmaal ningendand ja
süütuks talas nuid Spartaans ühistõus igati ootamatult
Lentulus Battiades gladiatorite kool lajuas oli. Rooma
vabariigi laialt tuntud. Selles koolis sai õpetuse loomuse
gladiatorid, keda kasutati Rooma riikliku tsirkuses ja ühikate
tsirkustes. Kuna koolis ams gladiatorite - õjades ams oli
väga suus, siis tähtitati ka väga karmu meetodeid ühistõu-
sude ja raskustest vältimiseks. Kõik gladiatorid elasid
hooltsa järelevalve all vangele režiimi tingimustes, kusjuures
„Kardetavamad“ olid veel raskemad olukordades. ⁴⁾

Raske elu ja juuste surma perspektiiv annid sundisid
gladiatorid mõtlema vabanemisele. Käärinuit gladiato-
rite seas ajendas ka 75. aastal i.m.a. Haabias juhtunud
surm nälg. Seda Sistonise ringi ühikudatõuga, piraati-
de ühistõuim mure - kõik su raskendas Haabia vaban-
tamist viijaga. Sitsiilia murents Haabia ansars viijä-
aidaks, kuid nähtavasti oli sellest üksi vähe, sest Haabias
Kornaldati viijä ühistõuimisi, suundati viijä mure ju. ⁵⁾
Näijä läbi tekkinud ühistõuim langus avaldas liti-
mõju talupoegade ja õjades olukorale. Rahuelimatusesse
õjades seas valmistas pinda ühistõuim.

200 gladiatorit Lentulus Battiades koolist õjades
seuissid vandenõu sihiga pigemela kodumaale. Kuid
vandenõu avastati, paljud esavõtjatest vangistati, kuid

⁴⁾ Munyunk, Chapman, li. 69-70.

⁵⁾ Samas, li. 70-71.

oma isataivalise julguse, füüsilise jõu ning mõistuse poolt ol-
nud samana hüllemiga.⁹⁾ Roomlased, heitavasti järelelaski
tähtsajaks Spartacuse isakandsetele füüsilistele võimetele, müüsid
ta õiguse Rooma linnas, kus ta edasi pandi gladiatooride
koobi õpilaseks.

Spartacuse abilisid - Crixuse ja Enomache'i kohta jõudnud
biograafilised andmed.

Spartacuse ja ta abilisid viimases ühendamises oli peamiseks
Kõnchiku sõjaväesalgaga organisatsiooniks. Selle salga ühiskond
ühendamises oli teinud ja ulvade saamisest otsustanud mitmete
Kõnchiku ühiskondade ühendamise ühendamise.

Tähtsajaks gladiatooride peegelmisest ning alandatud ühiskon-
dust huvitid kiiresti ja kutsusid siia laialdase vastakaja
ühendamise õiguse ning kühkute kas. Järgist suuremal
arvul ühiskond peegelmisest õige ühiskondsetega. Spartacuse auto-
riteti teinud ühiskond ühiskond saadud saak jaotati
võrdsele kõrgi ühiskondsete vahel. See olukord peegelmisest,
miks ühiskondsetega nii murelikult ühiskond.¹⁰⁾ Selle aja jooksul
Spartacuse ühiskondsete võib nimetada ühiskondsete peegelmisest
õiguse.

Mõneminu gladiatooride peegelmisest ühiskondsete
algul Roomas mingit ühiskondset. Õiguse peegelmisest, vande-
nõud ja ühiskondsete õiguse ja õigandsete ühiskondsete
tähtsajaks heitavateks. Kõrgi ühiskondsete ühiskondsete

⁹⁾ Murelikult, Cnapparebentee ühiskondsete, lk. 242, 252, 254.

¹⁰⁾ Samas, lk. 239.

sellist pöördumist kujuneb oiganduslike koma kõige ähvardava ja võimsam ühede ühistus.¹¹⁾ Meil on vähe teada, millestid vahundeid võeti algul Spartause vastu tarvitusel. Allikad annavad vaid peenedelike andmeid ühistõusku vastu saadetud väejuhtide kohta.

Erimusel väejuhtis, kes saadeti 3000 meest legiooniga Spartause vastu, loob Plutarkes Gaius Clodius, kuhu Appianus räägib Varinius Glabruist. Arvatavasti saadeti Spartause vastu algul väiksemaid sõjalisi üksusi Licorne ja siis alles praator Gaius Clodius.¹²⁾ Viimasel äärmus ühistõusku laager ümbi püüata ja kiiret praatori vägede vastu alla jäi ainuke väejuhtimis näib - kitsas mögiraada. Ühistõusku olukord oli raske. Kuid tihed Spartause gemaasile plaanide võideti saavutada karalusega. Ühistõusku puhusid mäel rohkelt karavastat väenema ja väetidest kiired ja laskusid müüda need roomlaste vastu all mitte olvalt järsult kahjult alla. Su operatsioon teostati õõ veeris ja nii kiirelt, et praatori väed midagi ei teadnud aimatagi. Suga aga satlusid ühistõusku ootamatult roomlaste sõjantaka ning praatorid praatori väe väärünnakuga teinud.¹³⁾

Tiisiks saadeti ühistõusku vastu praator Publius Varinius. A. A. Motus kirjutab, et siin on tegemist Appianuse kirjutusega. Viimane olvat tihed Publius Varinius Glabruist

¹¹⁾ Капсуловский, стр. 36.

¹²⁾ Колосил и Умаруман, стр. 162.

¹³⁾ Мунуунт, Спартановские боестанов, стр. 242-243.

Kaks väikse - Uaiinus glabris ja Publius Uaiinus.¹⁴⁾

Puntori käsitus oli kas lugelik, mis koosnesid umbes 12.000 meest. Kuna roomlaste paarmad sõjalised jõud asusid Hispaanias ja Väike-Aasias (kosti võitles Sertorius ning Julia-claust vastu), siis puntori kiirel käel moodustatud vägi oli koosnust väru, selles langes dissipliin ja ta oli ka halvasti varustatud. Lippians kirjutab, et roomlased ei pidanud seda veel tõelises sõjas, vaid lihtsam reüübendamiseks.¹⁵⁾ Sellega on ka selitatav, miks ei suhtunud täis tõsidusega armu formuleerimisse.

Sel ajal Spartaani sadga mad järgist täiskasuid. Ise Kampaania oli juba hävitatud ühistõusust. Spartaanuse vägi koosnes mitu ainet jalaväest, vaid ka ratsavägi oli loodud. Rataväe moodustamises oli kasutatud kohalikud suursmaapiidajailt arivõttud hobused. Ühistõusust are ulatus juba 120.000 meheks.¹⁶⁾

Sallustius kirjutab, et lahingus puntori Uaiinusega valmistusid ühistõusud heulega. Valmistati järk ja kilpe, ning taoti muud uusi lähedal asuvasi sepatööredades.¹⁷⁾

Sallustius kirjeldab muil ka olukorda puntori väes. Dissipliin oli hal niivõrd madalale langenud et puntor saatis talt raskest olukorras Rooma ning palus abi saata. Olukorda raskestas ka see, et puntori sõdurid olid sügiseste halbade ilmaga tõttu haiged.¹⁸⁾ Põhjust

14) Momms, O germanische, lk. 164.

15) Mommsen, Germanische Volkstum, lk. 239.

16) Kabanis u. Umanjanski, lk. 162.

17) Mommsen, Germanische Volkstum, lk. 246.

18) Sarnes.

Sõdurid (vased talupojad) Variküuse väest ei saavunud võidelda oma vendade vastu, kes elasid Spartauses laagris ning osa sõdurid põgenes Spartauses jünksel.¹⁹⁾ Väikesed juba enne lahingut oli moraalne üllakaal Spartauses pool.

Algul hakkisid vastast vahel väikesed kokkupõrked. Puntov vägi, kus oli palju haiguid ja mahaajäijaid, liikus aeglaselt ja osade kaupa. Sellest vahtluse vägi ei osanud koos. Kasutati Spartauses ära ning muutus puntov väi osade kaupa. Algul muutati puntov legaadi. Furiuse 2000-meheliku väeska. Seisajad suunati ühistõusnute jõud trüki puntov legaadi Cassiuse vastu. Cassiuse väi ja ühistõusnute vahel tekkis tõsine lahing, millel innustus Spartauses vägedel saada üllakaal juamiselt oma lüa distsipliini ja kõrge moraalse taseme tõttu. Võidu tulemusel langes ühistõusnute kätte hinnaliku saak - Cassiuse väi laager ja varustus. Cassius ise langes lahingus.²⁰⁾

Kuuldused ühistõusnute võitlustest Furiuse ja Cassiuse lihtlitasid puntov armus suurt hirmu ja paanikat. Kuid lõpuks innustus puntovil saavutada siiski mõningast edu. Tä selges ühistõusnute väed raskelt läbi päästava koha, millest päijapäiselt paigutas oma laager.²¹⁾

Vastki lõppes ühistõusnutele otsa teit ja sõjamees, kuid laagrist lahkuks roomlastele tähtsajatumatult oli võimatu.

¹⁹⁾ Kabanit u lumaapman, nr. 162.

²⁰⁾ Mureyants, Onapmanobekoe luumakuse, nr. 246.

²¹⁾ Kapmanobekoe, nr. 38.

Üheteenuse elu ei ole väga raske, kuid selagi peab siiski kaht-
lud julgust ja mehisust. Spartaan meistri et minna lahingusse
nähtavalt kõrgestatud sõduritega on võetud riskiga, millest võib
sõltuda üheteenuse saatus, ja etlustas teavitada kaavalust. Ja
oli üks teine kuulsatist sõjakaavalustest. Salustius kirjutas, et
üheteenused, mitte seovides roomlaste vabariigis tähtsust
õigatada lahingusel laagris, sünterid laagris tuled (maga-
õõsed alati) ja pavid välja ka vabariigid, milleks olid
justid kiiduga võetud ulustatud laibad. Pärast sõjadesid
ettevalmistusi lahkesti õõs värgus värgid laagris. Kui room-
lased järgisid hommikul, nähes üheteenuse laagris abata-
list värgust, avastasid kaavaluse, et üheteenused juba keegi.
Sejand prantor Okrius, kes kartis ümberympärist ja uusi
sojakaavalusi, hakkas kiidult taganema.²²⁾

Sel perioodil tekkisid üheteenuse seas esimesed lahkhelid.
Kiidult rüandis Okrius oma puukõrdejatega lahingut prantor vä-
rgedega, kuna Spartaan ei vosta. Spartaan, kes soovis kees
oma puukõrdejatega lahkeda Itaaliast kedamaale, tegi ette-
panku liikuda Itaalia põhjapiirile ja tal täiendada
oma rida uutega võrgedega. Lõpuks siiski Spartaanid õnnestus
võruda kättmaksust unistavaid võrgi sirduma põhja, et tal
võrgaristatav rajoonides võrgi saaks enne kokkupõrget prantor
välga kosuda ja täiendada. Sel plaan teostas vosti oma
õigsuse. Teimides Spartaanuse võrgand järgi prantoritegi

²²⁾ Munyuan, Chapmanbecki baemakue, ex. 247.

püües väärise vägi. Plutarhose andmet järgi kanga ühistõusnute
 slaagiks püüeti hobune ja teda ennast ehk ka juurega vengista-
 tud.²³⁾ Aliaad kiigutavad: "Spartaas oli nüüd võimes ja
 ähvardas."²⁴⁾ Ühistõusnute ühine järgist üsni ja üsni proge-
 münd arjade riiki ja vasti ulatus ühistõusnute arv 70.000
 inimese. Spartaas püüdis oma väes annudada kerge dissi-
 pliini. Ühistõusnute legioonid moodustati Rooma vägede es-
 kujul, sõdurid kandisid sõjaväelisi valdusmärke jne. Disipliini-
 rikkujaid karistati karmilt.²⁵⁾ Kuid kodus armee sümboolisega
 hakkas sigrimma ühistõusnute ridadesse ka lastunud, moraalselt
 madalaid inimesi, kes igati rikkusid väes vahitusel
 korral. Lika süüksid vastulevad ka ühistõusu juhtide vahel.
 Tuhanded püüdnud just edaspidi tegevuse kiitumist. Sel
 ajal mil Spartaase soovis oli endiselt väe arjad Haalant
 Keldumaa läbi Pehja-Haalja, osa ühistõusnust Cixuse
 ja Enomaiase juhtimisel joovertatuna edukaast võitlusel
 püüdnud vastu, mõnedid sõjantse Rooma linnale. Täpsest
 ühistõus oli tol momendil haaranud tuge Liuna- ja Kesk-
 Haalja, ühistõusnute ridades oli üli 120.000. nuke ja oli
 keskunud küsimus kogu Haalja arjade vabastamisest. Kuid
 just nüüd omandasid vastulevad ühistõusnute seas sellise
 tsaruse, et Cixus koos 30.000 nukelise salgaga valles
 Spartaase juurele. Spartaas jätkas liikumist pehja.
 Kuna Cixus jäid loomuse etendas matt siirduda Rooma vastu.²⁶⁾

23)

Meuneyuse, Crupmaxobekoe loomemuse, la. 242.

24) Samea.

25) Kapromkobekeui, la. 40.

26) Ceprub, la. 267.

Sellim oli elukord 72. aasta algul.

Rooma vabariik oli raskesti elukorras. Lõuna- ja Kesk-Haalia olid ülestõusnute võim all, ning ülestõus lüües edasi põhja poolt, lisaks kõigela kestis võitlus Sertoriuse ja Cicerone vastu. Roomas andis tunda juba liivapüüetus, kuna sõlmed na abidaga olid katkenud. Sellises järeleolukorras saadeti mõned 72. aasta komsulid võitlusele Spartaani vastu. Ülikonda raskendas veel see et Cicerone juud demokraatlik liikumine - rahvatribüün Liviuses ründis Sulla maitsioonide madent kaotamist ning andis komstitiiooni taastamist.²⁷⁾

Komsulite viiruses sammus oli Cicerone ja Enomaise saldade juurutamine.²⁸⁾ Sellega oli hävitatud üle 30.000 ülestõusnu ja aritud tugev hoop ülestõusnu. Surjäänud põlvkond komsulid oma ühendatud väe Spartaani - ülestõusnute juajõudude vastu.

Miks tormid ülestõusnute ridades lahakulid. Vanad allmatijalid müü selle kohta küllaldast selgust si anna ja hilisematel ajaloolastel on selle kohta tekkinud väga erinevad arvamusid. Nii loob Th. Mommseni lahkuhida põhjusena Spartaani väe etrihilt viirus. Th. Mommseni arvatus oleud Spartaani ühendatud kulleri gruppi ja Cicerone galle ning Germanicidasi.²⁹⁾ Tõepoolest olid ülestõusnute mad etrihilt kiirend, kuid selleit jagumist gruppideks si oleud. Seda tõendab ka allmatijal. Th. Mommseni siinukha liikkab

27) Карпиковский, стр. 41.

28) Кобарил и Уманский, стр. 163.

29) Моммсен, Пелопоннесская война, стр. 90.

limba na see, et miss siis Spartaans kees tullemi riikmaga
kats pühja ja Crixus jäi gurmaani-gali riikmaga
länna, kuna just pühjas eesus väimata kedumaa. A. O. li-
sülin osut sisukohal, et lahkhelid Spartaans laagritarkisid
just setsiaalsel laasil. Nimelt osa ühistõusnutest olid ju
orjad, kelle sooviks oli tagasi pöörduda kedumaa - kunda
juhiks oli Spartaans. Teisi osa ühistõusnutest moodustasid
talupojad ja muud kausajooksikud, kelle soovingiks oli tagasi
saada oma maa ning jääda sages Staabians. ³⁰⁾ Sellele veid-
le vestu A. B. Ratnus. Ta toetudes ühistõusnuti arvule väi-
tab, et setsiaalsed linnumised si võinud olla lahkhelide
pühjises. Nimelt oli Spartaans väis rühel Alpide suurus
70.000 meest, kuna Crixusid oli loom lahingut komsut-taga
30.000. Sellest selgub, et Crixuse armu oli juureja pool ühis-
tõusnutest, kes siis vastavalt A. O. lisülini kontseptsioonide
olid talupojad. Kuid allinud väigivad kõik siijast orjades-
ga, kuna talupoegi maimitame vähe si võinud olla nii
suur osa ühistõusnutest talupojad. A. B. Ratnus tub jänt-
duse, et lahkhelid tulnuseid strategilistest küsimustest. ³¹⁾
See on tõenäoline ka sütötte, et alati loom suuremaid
rühki valdus Spartaans väist osa orje. Jisasa sellele
kinnitab A. B. Ratnui sisukohata vut see, et ulpaal
antud ühistõusa käigus olid pidanud lahkhelid Sparta-
ans ja Crixuse vahel just tegevusküsimustes - kes minna

³⁰⁾ Munnymann, Pöbantsensud padob..., lk. 93-94.

³¹⁾ Pammup, K konpooay o nparunax pazhorraann..., lk. 53-59.

Reema meele või vää orjad väga haaklast.

Sel ajal Spartaus oma väega liikus mööda Po jõe
orgu algide suunas. Konsulid Gellius ja Lentulus otsustasid
ilustõusnud sisse piirata ja anda talle puustat hoop. Sel es-
mägil liikus Lentulus kiirel marsil Spartausi järgedes, et ilu-
tõusnuttele järel jätta ja nende tuul ära löigata. Lõunast
lähenus ka Gellius. Spartaus mõistis, et ei tohi lubada
mõlemal konsulil vää lähemal. Võitles konsulite lähimised
vägede vastu olis võinud olla lihtjõekäiv. Et seda vältida,
tuli konsulite vää enne lähimist liisimist puustada.

Tähtsades Spartausi geniaalse plaani järgi, õnnustus ilustõus-
nutel anda eotarnata löök konsul Lentulus vääle. Lahing
oli väga raske. Algul kandus võit konsul vää poole ja vää-
mastel õnnustus ilustõusnud sisse piirata. Kuid ilustõusnud,
koondades kõik jõud ühte kohta, muretsid piiramisringest
läbi ja puustatid suga ka konsul ja jõud. Ilustõusnutel
sõjasaagias langes roomlaste laagris ja sõjamao. Kuid
juba lähimus lõunast ka konsul Gelliuse armu. Ilustõus-
nutel ja konsul vägede kohtumise teimes laagedal
vähjal. Lahing lõppes ilustõusnutel ülekaaluka võiduga.

Appianus kirjutab, et pärast võitu konsul Gelliuse üle,
olivat Spartaus ohverdanud Cixuse ja Enomaiose mä-
histuseks 300 roomlast - sõjavärgi. Nende vangidega
komandati gladiatori võitlus, kus roomlastel olid
gladiatoritaks. ³²⁾

³²⁾ Munyunt, Crapmarobesse locumque, la. 240.

Suga tu Galiam oli arvatud. Es siis veel raski rtk
ihl Alpid ja ülistõusnud elusid jõudnud kauaoodatud
sihile - tagasi kodumaale.

Need ülistõusnute Galiam püüdis sulgeda prokonsul
Gaius Cassius Longinus, kuid viimane püüdnud Spartause
või poelt Lentina linna lähedal teinud lahingus.³³⁾

Nüüd si oleks küsi enam sunnitud taistada ülistõusnuid
siirdumast Galiam. Kuid äkki loobul Spartaus oma siialg-
sust plaanist ületada Alpe. Pihjusid si ole talle, sest alinud
mida sila kohta vastust si anna. Plutarkhos viitab sellel,
et seal rajoonis elavad suguharud si teetanud Sparta-
ust ning et armus viinud lahkhüüd.³⁴⁾ U.S. Sergejev
kirjutab, et seal rajoonis elavad talupojad si teetanud
ülistõusnuid, armus viinud lahkhüüd ja et Pejüst oli
tol püüdnud (viimane alg) raski ihl pääseda.³⁵⁾ Kuid
A. B. Ratner viitab siialgi plaani muutmist järgmiselt:
juab mitmeid suuri võite konsulite ihl si elund ülistõus-
nutele mõnundit ühtegi vastast, nende ridades oli ihl
150.000 ruku ja et Spartause plaaniks oli Roomale
nuta alga andes teibumist siirduda küismanid Rooma
ja püüdnud su.³⁶⁾ Su tundub olevat ka teeräcki, et
nagu kirjutab Appianus olevat Spartaus lasknud
pöötada kõik viimase mõnest, surmanud vangid, et

³³⁾ Kobanik u Umanjman, lk. 163.

³⁴⁾ Mucunent, Onapmarobnoi boemarus, lk. 243-244.

³⁵⁾ Aprul, lk. 268.

³⁶⁾ Parnep, K borroy o nprunax puznaruam, ..., lk. 57.

aga kümmevi jõuda Rooma.³⁷⁾

Konsulid püüdsid oma väerõõmetega pidurdada ühistõusku eelisi liikumisi Rooma juurde Pitsceurnis. Kuid mis võis pidurdada tuhanded inimesed entusiasmiga ja võitleustahet, kes olid tahtnud oma usmängis nähtumaks muuta valmistatud püüaku ja allanduste list. Roomlased püüdsid täielikult. Senat oli nõutu, Roomas tekkis paanika ja paljud põgenesid koos oma varaga liinast ära. Cressus kirjutas, et roomlased ei tundnud nüüd sugugi vähem hirmu kui siis mil Hannibal sisis Rooma väeravates.³⁸⁾

Järgmisel aastal konsulite valimisel tekkis senatil tõsisel raskusel, sest paljud vastas võitlust spartanlasega, ei julenud esitada oma kandidatuuri, Aipaks valiti 71. aasta konsuliks Marcus Licinius Crassus. — ühe Rooma rikkaimast suusmaapiidajast, vähemajastav Sullia pooldaja.³⁹⁾

Crassus saatmisega võitluse spartanlase vastu saadud ühistõusu otsustav jäsek.

Crassus mobilisatsioon hõltsuun armu, tugewdas selle distipliini Karmida vahenditega ja suundus ühistõusku vastu.⁴⁰⁾ Seks ajaks olid spartanlase väed läbinud Samniumi ja lähunud Lukaanis piirile. Crassus püüdis jõuda ette ja löögata ära spartanlased te Rooma juurde. Roomlaste plaanis oli püüdata ühistõusku väigi inimeses suures lahingus ja siis õiendada arvid ühijäänutega. Kuid roomlaste plaan kukkus

37) Mureynun, Chapmarobekoi loomatus, lk. 240.

38) Samas, lk. 250.

39) Kapriukobekun, lk. 45-46.

40) B. H. Džerob u. H. M. Kurovobekun, lk. 621.

läbi, sest mil si õnnestunud anda püstavaat jalakinget. Crassus käskis oma legaadid Mummiusel, kes juhtis kahte legiooni, järgneda ülestõusnutele, kuid mitte astuda viimastega võitlusse. Kuid Mummius otsustas hiilata võiduga Spartacusile ühe ja astub temaga erinisel võimalusel võitlusse. Jahingus ülestõusnutega seid Mummiusel väed täieliku kaotuse osaliseks - enamuse Mummiusel sõdurid langis jahingus ja ühine otsus õnnustus kiire põgenemisega päästa oma elu.⁴¹⁾ Seda vabatas ülestõusnutel tu lõunast - Bruttiumi.

Tähtis küsimus, mis Spartacus suundus lõunast ja loobus ühest Rooma? Appianus leiab siin kirjelduses ajaks, et linnad ei löönud ühe ülestõusnute poolt ja et Spartacus vägi jätud võrdjõulise Rooma vägedega.⁴²⁾ Kirjeldus ei ütle, et Spartacus kehtestis, et vaatamata hiilgavale võitlusele ei ole nad võimelised võitma miigõimilise elanikkonnaga Rooma. Lisaks sellele ei ole kirjeldustel vaadatud Crassuse näel.

Spartacus ei võinud kindelt riskida selle tahandete vastavate inimuste eludega. Tal tekkis uus edasise teguviise plaan - minna Sitsiiliasse, kus ei ool väike ^{müüdistus} Sitsiilia orjad II ülestõusust ja tugeneda seal oma jõude uutaks võitlusteks.⁴³⁾

Kagu ulpool mainitud, sai Crassuse legaat

⁴¹⁾ Mummian, *Спартак и восстание*, lk. 243-244.

⁴²⁾ Same, lk. 240.

⁴³⁾ Карпунковская, lk. 46-47.

Ummius ühistõusnute käest püüdnud kooli. Ummiust ja ta väe rüüstused kehtles Crassus karistada. Püüdnud iga kinnu ust tõsta oma lugimise distipliini ja võitlusvõimude si juatunud Crassus ka kõige julmamate vahenditega. Plutarhos kirjutab, et Crassus olid kasutatud Ummiuse sõdurite suhtes vana kring maksidelt julma Karistusvahendit - nn. detsimatsioon, mis seisus selles, et iga kümnes sõdur hukatud. Hukkamine teinud kindide nähes alandavate ja häbistavate suuremehete saatel.⁴⁴

Stadnud Ummi Korda oma lugimise, liikus Crassus samuti lõunas. Iul lõunas olid ühistõusnute ja roomlaste vahel vaid väikesed kokkupõrked, sest mõlemad poolid valmistusid otsustavaks võitluseks.

Et sündida Sitsiilias olu vaja laulu ja sel otsustel astus Spartaans läbirääkimistesse jiraatidega, kes lubasid vastutasu eest ühistõusnuid abistada. Vastisaabusid ühistõusnuid Ummi väike keldale. Niind juhtus Sitsiilia ojaajajate seas suu äärmus ja andsija Ummi astus oma korda läbirääkimistesse jiraatidega. Saades Ummilt suurt alkaarmassi otsustasid jiraadid Spartaunst petta. Kui ühistõusnuid jõudsid Ummi lake äärde ja andsid jiraatidele ühe lubatud tasu ühviimise eest - lahkusid jiraadid

---

⁴⁴ Ummiust, Enapmakobekce loomatus, lk. 244.

Kuus tasuga ilma lubadust teitmata. Piletud ülestõus-
nud otsustasid nüüd iga kinnast pääseda siit ülesse.
Nad otsustasid sõita siit ülesse paavel, kuni tõrnise
väina ülitamine ilma laavadeta osutus võimatuks.
Võndudes, et piraatide rüütlus on ülestõusnute hästi läbi-
mõeldud plaani purustanud, otsustas Spartaus lahkuda
lunana väina äärest ja suunduda itta.

Kui Spartaus pöördus itta, tekkis roomlastel kartus, et
ülestõusnud on uuesti suundunud Rooma poole. Ehmunud
Crassus palus senatilt endale abiks saata Pompeiust,
kes seni oli võidelnud Hispaanias, ja Luullust ita rindelt.⁴⁵⁾
Kuid vahyval õnnustus Crassus suunda ülestõusnud Regium
poole saama ja sulgeda nad sinna. Poole saama kõige kitsama
kohala läsi Crassus kavata külja ja poole kuni lause
ning sama sigava kraavi ning kraavi kohala mullast valla.
Selama kindlustuslinn oli ligi 50 kilomeetrit pikk.⁴⁶⁾

Ülestõusnud olid raskesti olukorras. Siitkann talo, juba
andis tunda teidu ja sõjameeste puudus ning kõrgest
sillast langes ülestõusnute mulule. Kuid ühel jämedal
sigisööl murdsid ülestõusnud kindlustusvööndist
läbi. Tegutsedes Spartause plaani järgi, peeti
kraavi täis mullaga, oksa, kivist ja lahinguis langenute
laiuga jne. ning püüsi minni üle kraavi.⁴⁷⁾ Pääse-
nud läksid Regiumi poole saama, läksid ülestõusnud
põhja poole. Spartaus otsustas minna Brundisiumi, et

⁴⁵⁾ Kabanis u. Umanjman, nr. 165.

⁴⁶⁾ Kaprunkotokeui, nr. 50-51.

⁴⁷⁾ Kabanis u. Umanjman, nr. 165.

innagi tustada oma plaan - viia sõjad välja Haalast.⁴⁸
Brundisium oli Rooma vabariigi Aachia mere ääres suu-
sadamalinn. Sealset sadamast lootsid sõjad saada küllal-
dusel arvul laeva, mis nuid olusid viinud kõigest paari-
kümne miili kaugusel asuvasse Kaurasse. Brundisiumi rin-
damisega tuli aga nutata, et mitte aega anda linnale
kaitserinikorda asumises. Spartaans jäid igati kiirun-
dada ühistõusnute või lüürust, kuid uuesti taakisid
ühistõusnute keskel lahkhelid. Mitte kõik ühistõusnud ei soo-
vinud Haalast lahkuda. Sel ühistõusnutele kiitlilisel
momentil eraldus Spartaanuse juavägedest salk germaan-
lasi ja galle ning jäid laagrisse Aukanuse järve ääres.
Selle salga juhtidaks olid Lentus ja Gennicus. Jäädus
lahku ühistõusnute juajoududest langusid nad vastu
saagiks Cressuse vägedele. Lentuse ja Gennicuse rühm püü-
tati roomlaste poolt veisis lahingus. Plutarkos kirjutab,
et sellega hukkus üle 12.300 ühistõusnu.⁴⁹ Sellega said
ühistõusnute jõud tugeva hoo.

Tul Brundisiumi jähitasid Spartaanuse väge Cressuse
abiliselt Quintus ja Skrofos. Et jähitavast vaenlastest vaba-
ruda etustas Spartaanus enda rühk lahingus püü-
tav heep. Lahingus püüstatigi roomlaste väed ja ta
riisunud põgenusid suurus paanikas. Võit roomlaste üle
tõstis jälle ühistõusnute mulole ning aga muut

---

⁴⁸ Kabanik u Umanjumat, lk. 165.

⁴⁹ Umanjumat, Olegmanni lüür lüürmatu, lk. 244.

hakkas uuesti rüüdma mitu Rooma vastu. Tei Brundisiumi
oli avatud, kuid tulid teated, et seal esul Tacullus oma
väega. Seega jäi ühistõusnutele ikkagi veel võimalus siirduda
põhja poole - Rooma.

Cassus, kuuldes abilisist lähenumisest, otsustas tigitseada
otustavalt, et võidusära jääks ainult talle. Ühistõus-
nute olukord oli raske - see eotas Pompeius, kura seljaga
ga valmistus otustavaks lahingus Cassus. Spartacus
otsustas anda lahingu Cassuse vastu. Ühtesid asusid oma
laagrit kindlustama. Lahing seisi alguse sellest, et mõned
ühistõusnuteid vändasid oma laagrit kindlustavaid roomlasi.⁵⁰⁾
Mõlemalt poolt rüütsid appi võitlejate järgist uued ja
uued sõdurid saavad ringi algas lahing. Kui sai
alguse väimam ja otsustas võitlus ühistõusnute ringi
roomlaste vahel. Võitlus kestis kaua. Spartacus võitles
ühistõusnute viimases reas ja piüdis jõuda välja Cassuse
endani. Ta teel tõustasid haavatute ja laipade vir-
nad. Võit hakkas pikemaajaks haldama roomlaste poolt.

Ühistõusnuteid võitlesid nukiselt, sammugi taganemata kuni
langesid maha surmuna. Spartacus sai järele haavata,
kuid langenud põlvu jätkas võitlust. Ümbüratuna
avandisid vastast, Spartacus ja ta seltsimehed löid
sapralt tagasi väimase hoogu. Kuid lõpuks langesid
nad raiutuna tükkides. Lippinon, kirjeldades seda
lahingut, tatal müü, et Spartacuse laipa si liituda.

⁵⁰⁾ Kapriusnobexui, en. 56.

Uul kirjutas Appianus, et lahingus taputati ena oli vdi-
mata kindlasi taha. ⁵¹⁾ Kuid Cressus teatas, et lahingus
langes 60.000 inimust. ⁵²⁾

Peale Spartause surma, jätkasid juhtida jäänud
ilustõusnud kangelusliku vastupanu, kuid nad sunniti
taganema. Uul ilustõusnutest õnnestus pääseda möge-
dusse. Kõneldas hiljem aruid Pompeius. 6000
ilustõusnut võeti vangid. Vangid löödi risti jüri tuld
Capuast Rooma. ⁵³⁾ Plutarkos kirjutas, et Cressus
püüas ilustõusnud lahinguväel, kuna Pompeius
juunis välja ilustõusa sõdame. ⁵⁴⁾

Marcus Cressus võeti Roomas vastu jumbildustega.
Talu autasuna ilustõusa püüamist lüüsi lootus-
pääng. Tävaliselt ardi õigade rahustamist lüüsi mindi-
pääng, kuid Spartause ilustõusa püüamist lödi väärilise
lootuspäänga. ⁵⁵⁾

Nii õnneldas aruid Rooma inimustega, kes tõi tõi
ulva võitluses vabaduse lüüsi. Nii lüüps sõda, mida
püüsi töötava rahva hürida. See oli õiglane, vabastuslik
sõda rõhujate vastu.

---

⁵¹⁾ M. Appianus, Graeciae historiae, lib. 241.

⁵²⁾ Sarnas, lk. 250.

⁵³⁾ Sarnas, lk. 242.

⁵⁴⁾ Sarnas, lk. 246.

⁵⁵⁾ Sarnas, lk. 260.

IV peatükk.

Kokkuvõtlikud ja hinnanguid.

Sitsiilia ajada I ja II ühistõus ning suus ajada ühistõus Spartacuse juhtimisel sunniti maha Rooma võimude poolt. Ühine ühistõus Rooma võimude vastu. Einnused suunama ulatussega ajada ühistõusid seeläbi kaotuse esalisteks. See oli suus võitlus, mille kaotuse põhjused peituvad taluajaloo ajaloos, tingimustes, Antikmasilma revolutsioonilise võitluse taustal.

II ja I sajandil e.m.a. saab Rooma ühine ühistõus hõlpsasti sõjalis-majandusliku ning poliitilise kriisi taustal. Kuid see oli alles kriisi algus. Ühine ühistõus Rooma kesksel tasemel ei olnud veel saanud eelalgust, kuna ei olnud valmimisele uue - progressiivse teotamisviisi alused. Selline oli veel vaja viis, kuus sajandit.

Ühistõus võitluses peendub ka subjektive faktor. Ühine ühistõus kultuuri ja klasside vahelise võitluse ühine ühistõus ei olnud võimalikud välja töötama selget ja ühtset tegevusplaan. Kuid peendub võitluses kasutatud teotamisviis, mis ei ole võimelised kindlalt ühistõus juhtida. Ühistõus kaotuste põhjused oli ka see, et Rooma võimude poolt ei olnud võimalik ühistõusid ei hõlpsasti kaasa võtta ühine ühistõus.

Nad jäid lokaalselt liikumisteks.

S. A. Kõljoo ja S. T. Kovaljuu võtavad II-I sajandil e.m.a. toimunud ülestõusude kaotuse põhjused kokku võttes panetes:

- 1) Ülestõusa võidu allingimuseks peab olema, et ta toimetas antud ühiskonna lagunemise ajal. Need meid peolt vaadatud ülestõusud toimusid ajajärgul, mil õjanduslike Rooma asus oma jõu ja sõjalise võimsuse haritipul. Tõsi, olid juba ehmas korda vastulehul, mis viisid Rooma pilgim hukule keid ponda valpimisteks di uue vaja aega.
- 2) Tõusude kaotuse põhjuseks oli see, et ülestõusud olid üksteisest isoleeritud. Kõik käsitletud ülestõusud toimusid kronoloogiliselt si aegadel ning pündus ühiskonnas. See korda andis võimaluse vabtuvali klanide etendade er-viid ülestõusutega valdi.
- 3) Ülestõusude lokaalsus ja kronoloogiline liikumine annab tunnistust sidumate pündumistest si sajandide vahel.
- 4) Õjanduse klassitatsioon oli madal - pündus selge ja ähtra programm, ülestõusute elvite kessis oli mitmekesine, kiskus kallas ohmoratsuituse ja suund õjanduse grupid jäid ustavaks isandaks. 1)

"Õjand, nagu teame, tõusid üles, konnaalised mätt, alustasid kodusõdand, keid nad si suutnud kunagi kujun-dada traditsiooni enamust, võitlust juhtivaid partiid, si suutnud sõjasti mätt kinnaguse konnaalgi poole had

1) Meid viit "Kobanib, lk. 179-180.

oli kättä maasta kädjäh isandail nüh valmistatud kanna-
tust ja alandustest. Sel lümmijil rüüstati ja põletati
õjapidaajate elamuid. Kuid ku omas ehtlikku tagasihõjje
ühistõusnute moraalsuh jalguh. Ühistõusu liikmed - mit.
Spartacuse ühistõusa ajal, suurem arvime arvulim keessis
ja ta rüedadem sõttes tihti elumute, kuhu lümmijis
oli vaid jaht rikaste kätt ära võtavaduh varedel. On
tada, et Spartacuse ri püüdanud hälestamatut teenot.
Kõigi tuma lümmijis oli kättimes õjapidaajail, kuid
ta ri lubanud sujumust tarvitada üheliigset rüüstamist
ning võjvalda. Eiti jälgis Spartacuse, et ri ehtas
lõiga vabadeh kühikutail.

Suuresti halvavad mõju avaldus just ühistõusuh
püüdanim juktide vahel. Eiti tervalt väjendus ku Spar-
tacuse ühistõusu juktal.

Alis püütub ühistõusnute sõjakuustim, mid arum ku
tõusujõum. Eiti kõjeh tõusis sõjanduse tase. Spartacuse
ühistõusa ajal. Tuma gümnaalsid võtmed ja sõjavalused
päästid tihti ühistõusnute lla.

Vaheldes ühistõusnute sõjavalset keessis näem, et
jõhimisus jõum olid alati õjajad. Ühistõusudest võtsid
osa ka vabad kühikutel, ku viirusid õjajad lütlasitna.
Lumpenproletariaat avaldus ühistõusnuteh vaid laasta-
vat mõju. Tavaliselt tegutses lumpenproletariaat
valed: ühistõusnuteh ja kesutas viimaste kime õne

rõpasti tegude vajamiseks.

Kuuld üks ühase arvata nii nagu seda teavad kedagi - need ajaloolased, et õjade ühistõusud - eriti Spartaalse suur õjade ühistõus, si oma mingit ajaloolist tähtsust. Ühe vastupidi - õjade ühistõusud omasid tähtsat osa valariikliku Rooma viimaste aastarimpu ajaloo. Rooma ühiskonna alused said ühistõusude puult tugevasti vapustatud, Itaalia majandus langes. Põhjad endikel rikkud rajoonid laostusid ja muutusid inimtühjades. Õjade arv oli vähenenud. Kaubandus langes, sest sidemed nii rajoonide vahel olid katkenud. Kõigest oli näha, et veel üks selline hoop ja õjanduslik Rooma varisub pörmu.

Peale Spartaalse ühistõuse mahasumumist tekitab Rooma valitavalis klassides kriis. Sündmused olid näidatavad, et õjandusliku valariigi valitsusaparaat si olnud enam võimuliku juhtimena riiki ja tagama talu ohutut elu. Sõjad idamaad olid rasked ja järeajalised, king rünnakud põhju rullu. Sellele lisandusid maa sisemised raskused - majandus oli laostunud ja oli karta uusi õjade ning vabade kehvikeste raskusi.⁴ Valitavalis kihtidele sai selgeks valariikliku konna jõuetus ja ühtse sõjalise olitatuuni vajalikkus. Pihiliselt olidki juba sõjaväijuhkidele olitatuuniga seotused võimupüüed. Väijuhkide valmistel puhusid alati partide vahelised võitlused. Eriti lrasu oli populaaride ja optimaatide partide vahelised. Tänu, kui tuli võtmata populaaride kandidaat

⁴ Livius, Periochese peatob..., lk. 104.

piras rahvaüksuseks võime, keestas kuni oma pealhooldja-
test jne. Sulle oli esimene diinaator. Kui tema laikus aja-
leo aruvalt, jätkus võitlus samas suunas. Diinaatorid kehale
putanduris ka Calpurnia, kuid tal ei õnnestunud oma naabrist
tehta. Kuid ta vandenõu tarandas omaenda tead uutele
diinaatoritele - Gaius Julius Casseril, Marcus Pompeiusel,
Lepidusele ja Marcus Antoniusel. Kõik need valitsesid juba
avaliku diinatumi tul ja teotused alustatud jõududele.
Kõiki need illoomustab sehiacalm dimageegia, millega
nad püüdsid rihutada rahvamassi karmi võitlust ümaldada.
Kuid selline olukord ei kestnud igavesti. Peabilt algavad
ilustõusud Pannoonias, Traakias, Germaanis ja mujal.

Sel ajal toimuvad mundatõusud ka Byzantsestikus
teotmises. Kaugenägelisumad või lihtsalt ilustõusude
rohkem kannatada saanud byzantidajad toovad oma majaju-
dusse uusi võitlusi ja muudatusi. Elukoige püütakse
võimalikult ei rahvastat püütavate byz, et sellega raske-
dada nende vahelisi suhteid ja tekoige ühikimist uuteks
ilustõusudeks. Antakse ka maad byzadele, et kogendada nende
olukorda ja sellega ka laestunud majajätkamisi kümmitse-
taastada. Väikse maatükiga varustatud byzad muutuvad
väiksemaks sarnasteks. Üldiselt võtab maad teinud
vähendada suurmaajätkamisi ja anda maad üldiselt.

Kokkuvõttes juab ütlma, et II ja I sajandil e.m.a.
toimunud byzade ilustõusud omased suured mõju Rooma
valdusiga seelisele saatusel. Byzade ilustõusud, mis

saavutataid kõrgpunkt: suurusajade ühistõususe spantause juhtimisel, võisid vabariikliku konna langemisele ja avaliku sõjalise olukorra kaitsetamiseks. Samuti töid need kaasa suured muudatused majandusliku - päriseluse riidimajanduse ja sellest aruava pärisajuse rajamiseks.

Lõpus võib veel küsida, et kui palju olid takistavaid tegureid ja ajade ühistõusud olidid äärmuslikud, milleid tagajärjed sel olis olud? Kuid küsimust küsida ei saa. II ja I sajandil s.m.a. toimunud ajade ühistõusud ei saanud valitava ühiskondliku ja majandusliku süstamis juures mingil juhul lõppeda võiduga. Hiljem, mil Rooma värises kokku ajade ja kollektiivi revolutsioonid, olid need tingimused küpsed. Kuid II ja I sajandil s.m.a. võisid ajade ühistõusud ühiskondlikku korda edasi viia, mitte aga kukutada.

Kasutatud kirjanduse nimustik.

I

Marxismi - leninismi klassikud.

1. K. Marx, Louis Bonaparte'i riikisest kätkest kirjeldus
Aimele, Tallinn 1952.
2. K. Marx, Sotsialism ja kapitalism. K. Marx ja F. Engels,
Sotsialism, I. XII, 2. II.
3. K. Marx, Tšarssko-Angliya sõda 1861. r. K. Marx ja
F. Engels, Võitluse ajaloo kirjeldus, M. 1953.
4. F. Engels, Tšarssko-Angliya sõda 1890. r. K. Marx
ja F. Engels, Võitluse ajaloo kirjeldus, I. II, 1949.
5. V. I. Lenin, Riigist, Tallinn 1947 = V. I. Lenin, Riigist.

II

Muu kirjandus.

1. Bokusanski A. I., Druubne Truska ja gubnii Riik, M. 1952. =
= Bokusanski.
2. Btoher K., Vostanne radov, M. 1924 = Btoher.
3. Baitski Anri, Istoria radimba v armatnom mire,
M. 1941. = Baitski.
4. Dolokov A. I., O khronologii tylovo vostanne radov v
Suzhii. Vostnik gubnii istorii, 1940, № 3, 4. = Dolokov.

5. Муденив С. А. и Кобанов С. И., Великие воистинные рабы
V-VI в. до н. э. в Риме. Собрания и из истории античного
общества, М. 1934. = Муденив и Кобанов.
6. История древнего мира, под ред. В. Н. Давыдова и Н. М. Ко-
ноненко. М. 1952. = В. Н. Давыдов и Н. М. Кононенко.
7. Карпинковский П. О., Восстание Спартака. М. 1956 = Карпинковский.
8. Кобанов С. И., История Рима, М. 1948. = Кобанов, История Рима.
9. Кобанов С. И., К вопросу о датировке начала восстания Спартака.
Вестник древней истории, 1956, № 2.
10. Кобанов С. И. и Утмарманн Э. М., Очерки истории древнего
Рима, М. 1956. = Кобанов и Утмарманн.
11. Мамкин П. А., История древнего Рима, М. 1956. = Мамкин.
12. Мамкин П. А., Революционные рабы и падение Римской
республики, М. 1936, изд. «Правда». = Мамкин, Революционные
рабы...
13. Мамкин П. А., Спартак, М. 1950. = Мамкин, Спартак.
14. Мамкин П. А., Спартакские восстания, М. 1936. =
Мамкин, Спартакские восстания.
15. Мамизетт П., История Рима, т. III, М. 1937. = Мамизетт.
16. Моммсе Г. А., О датировке начала восстания Спартака.
Вестник древней истории, 1957, № 3. = Моммсе, О датировке...
17. Раткир А. Б., Восстание рабов в Аусумии во второй
половине IV в. до н. эр. Ученые записки Карло-Ринк-
ского университета, 1954, т. 4, вып. 1. = Раткир, Восстание
рабов...
18. Раткир А. Б., К вопросу о причинах разгромов варии
Спартака. Ученые записки Карло-Ринкского университета.

- 1948, т. II, вып. 1. = Раткир, К вопросу о причинах разности...
19. Саватъянова О. С., Антан и ис. Римская история: Вестник
древней истории, 1950, №2.
20. Сирин В. С., Очерки по истории древнего Рима, т. I, М. 1938.
= Сирин.
21. Струве В. В., Христианство по истории древнего мира, т. III,
М. 1956.
22. Тронки, Т. М., Antikkinjanduse ajalugu, Tallinn 1949.

Sisukord.

- Sissijuhatus. lk. 2.
- I peatükk. Alikand ja kirjandus kuma kohta. lk. 11.
- II peatükk. II sajandi l.m.a. erjade ülestõusud. lk. 20.
- III peatükk. Spartaani suu erjade ülestõus. lk. 55.
- IV peatükk. Kerkuvõitleid ja kinnanguid. lk. 76.
- Kasutatud kirjanduse nimustik. lk. 83.